

Nr 113.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1953/54 till Bidrag till jordbrukets rationalisering m. m.; given Stockholms slott den 27 februari 1953.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Sam. B. Norup.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen äskas för budgetåret 1953/54 till Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer ett förslagsanslag av 250 000 kronor, till Bidrag till jordbrukets rationalisering ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor samt till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor. Vidare begäres riksdagens medgivande till att under samma budgetår må beviljas statsbidrag från sistnämnda anslag å tillhoppa högst 3 000 000 kronor och lån från statens avdikningslånefond å tillhoppa högst 4 000 000 kronor. Tillika föreslås vissa ändringar i och tillägg till kungörelsen nr 342/1948, avseende bestämmelserna om dels bidrag och lån till yttre rationalisering, dels säkerhet för garantilån och dels dröjsmålsränta å avskrivningslån. Slutligen anmäles vissa ansökningar. I anledning av dessa förordas bland annat, att till kostnaderna för syneförrättning rörande reglering av Övre och Nedre Olandsån skall beviljas ytterligare 45 940 kronor från avdikningsanslaget, att delägare i Tämnarens sänkningsföretag år 1946 må beviljas lånegaranti jämlikt nyssnämnda kungörelse, varvid viss eftergift må göras från kravet på säkerhet, samt att medel skall ställas till förfogande ur arbetarsmåbrukslånefonden för förhöjning av lån till ett antal låntagare i Torps kommun.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27 februari 1953.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Norup, *frågor rörande anslag till bidrag till jordbrukets rationalisering m. m.* samt anför därvid följande.

I. Inledning.

I årets statsverksproposition (IX ht p. 8, 129 och 135) har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1953/54 beräkna till Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer ett förslagsanslag av 250 000 kronor, till Bidrag till jordbrukets rationalisering ett reservationsanslag av 16 000 000 kronor samt till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor.

Jag torde nu få återkomma till dessa anslagsfrågor och därmed sammanhängande spörsmål. Härvid kommer jag att behandla följande framställningar, alla gjorda av *lantbruksstyrelsen*.

1) Skrivelse den 27 augusti 1952 med äskanden för budgetåret 1953/54, såvitt angår nyssnämnda anslag ävensom statens avdikningslånefond. Med anledning av skrivelsen har utlåtanden avgivits av statskontoret och riksräkenskapsverket samt, på grund av vad sistnämnda ämbetsverk anført, av styrelsen själv.

2) Skrivelse den 27 augusti 1952 angående bemyndigande att från och med innevarande budgetår, i den mån från avdikningsanslaget med stöd av kungörelsen nr 431/1939 beviljade bidrag indrages, överskrida den för budgetåret fastställda bidragsramen med motsvarande belopp. Yttrande över framställningen har avgivits av riksräkenskapsverket.

3) Skrivelse den 6 december 1952 angående viss höjning av dagarvodet till sådan ledamot av planeringskommitté, som ej tillhör lantbruksnämnd.

4) Skrivelse den 15 april 1952 angående ytterligare bidrag med 45 940 kronor till kostnaderna för syneförrättning rörande reglering av Övre och

Nedre Olandsån i Stockholms och Uppsala län. Över framställningen har utlåtanden avgivits av statskontoret och lantbruksstyrelsen.

5) Skrivelse den 6 februari 1953 angående beviljande av statlig kreditgaranti till delägare i Tämnarens sänkningsföretag år 1946.

Därjämte torde jag här få upptaga tre den 2 november 1948, den 11 oktober 1949 och den 29 december 1952 gjorda framställningar av *kommunalnämnden i Torps kommun*, Västernorrlands län, om lånemedel för beviljande av förhöjda lån till vissa arbetarsmåbrukslåntagare. I detta ärende har utlåtanden avgivits av riksräkenskapsverket, lantbruksstyrelsen samt lantbruksnämnden i länet.

Jag övergår härefter till en närmare redogörelse för de olika framställningarna och de däröver avgivna yttrandena.

II. Lantbruksstyrelsens anslagsskrivelse för budgetåret 1953/54 och yttrandena däröver.

Gällande bestämmelser m. m. Under anslagsrubriken Bidrag till jordbrukets rationalisering har för innevarande budgetår anvisats ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor. Av detta belopp jämte en beräknad odisponerad behållning å 2 000 000 kronor har avsetts 2 500 000 kronor för bidrag till yttre rationalisering och 14 500 000 kronor för bidrag till inre rationalisering. I sistnämnda belopp inbegripes 250 000 kronor för bidrag till byggande av odlingsvägar i Norrland och Dalarna samt 10 000 kronor till länsstyrelsernas kostnader för synförrättningar enligt 7 § lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk.

Till Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer har upptagits ett förslagsanslag av 250 000 kronor för löpande budgetår. Från anslaget utgår dagarvoden samt rese- och traktamentsersättningar till ledamöterna av planeringskommitté m. fl. Härvid gäller, bland annat, att sådan ledamot av dylik kommitté, som icke tillhör lantbruksnämnd, skall äga uppbära — förutom ersättning för mistade avlöningsförmåner — dagarvode med 8 kronor för sammanträdesdag eller för arbetsdag, som han därutöver ägnar åt uppdraget.

Vad härefter angår förslagsanslaget till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag har detta för löpande budgetår uppförts med 4 000 000 kronor. Enligt beslut av 1952 års riksdag må under budgetåret 1952/53 beviljas statsbidrag från anslaget med tillhoppa 3 000 000 kronor.

I övrigt torde beträffande bestämmelserna för anslagens användning få hänvisas till statsliggaren s. 806, 740 respektive 810.

Vidare må här återgivas följande sammanställning angående medelsanvisningen och belastningen under de senaste budgetåren å förevarande tre anslag.

	Budgetår	Anslag	Nettoutgift	Reservation vid budget- årets utgång	Odisponerad behållning vid budgetårets utgång
Bidrag till jord- brukets rationa- lisering	1950/51	11 500 000	6 394 284 ¹	35 233 680	9 790 000
	1951/52	9 500 000	8 294 320 ¹	36 439 359	5 210 160
	1952/53	15 000 000			
Kostnader för pla- neringskommit- téer	1950/51	400 000	217 617		
	1951/52	250 000	143 570		
	1952/53	250 000			
Statens avdik- ningsanslag . . .	1950/51	4 000 000 ²	4 390 985 ³		
	1951/52	4 000 000 ²	3 437 000 ³		
	1952/53	4 000 000 ²			

Till slut må nämnas, att gällande villkor för lån från statens avdikningslånefond återfinnes i kungörelsen den 30 juni 1939 (nr 432), ändrad genom kungörelserna nr 348/1945, 185/1948, 343/1948 och 415/1951. Jämlikt riksdagens beslut har det högsta belopp, vartill lån ur fonden årligen fått beviljas, för vart och ett av budgetåren 1939/40—1941/42 uppgått till 2 800 000 kronor. Därefter har utlåningens storlek bestämts för ett vart av budgetåren 1942/43—1944/45 till högst 3 000 000 kronor, för budgetåren 1945/46—1947/48 till högst respektive 3 500 000, 3 300 000 och 4 000 000 kronor, för vardera budgetåret 1948/49 och 1949/50 till högst 3 500 000 kronor samt för vardera budgetåret 1950/51, 1951/52 och 1952/53 till högst 4 000 000 kronor.

Yrkanden. Lantbruksstyrelsen hemställer

1. att med anslaget Bidrag till jordbrukets rationalisering skall sammanslås de nuvarande förslagsanslagen Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer (statsliggaren s. 740) och Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag (statsliggaren s. 810),

2. att anslaget skall ges karaktären av förslagsanslag ävensom att i anslutning härtill den gräns, inom vilken bidrag för de olika ändamålen, som avses skola främjas genom anslaget, bestämmas på så sätt att för varje budgetår fastställs en total bidragsram, angivande det belopp till vilket bidrag må beviljas under budgetåret och uppdelad på de olika ändamålen med visst maximibelopp för varje grupp,

¹ Beloppen avser utbetalade bidrag. De beviljade bidragen uppgick under budgetåren 1950/51 och 1951/52 till 14 707 000 respektive 14 079 840 kronor.

² Högsta medgivna bidragssumman uppgick under budgetåren 1950/51—1952/53 till respektive 4 000 000, 3 000 000 och 3 000 000 kronor.

³ Utbetalade belopp.

3. att den totala bidragsramen för budgetåret 1953/54 skall fastställas till 21 000 000 kronor, av vilket belopp 2 500 000 kronor avses för bidrag till yttre rationalisering, därav högst 250 000 kronor för utredningar till ledning för jordbrukets rationalisering, 14 500 000 kronor för bidrag till inre rationalisering, däri inbegripet 10 000 kronor för bestridande av kostnader för de synförrättningar som omförmäles i 7 § lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk, samt 4 000 000 kronor för verksamhet enligt föreskrifterna i kungörelsen den 30 juni 1939 (nr 431) angående villkoren för statsbidrag från statens avdikningsanslag, med rätt för Kungl. Maj:t att om förhållandena ger anledning därtill, medge jämkning i denna fördelning,

4. att bemyndigande skall lämnas att, i den mån för nyss angivna ändamål beviljade bidrag under budgetåret indrages, med motsvarande belopp överskrida de för samma budgetår fastställda bidragsramarna samt

5. att anslaget för budgetåret 1953/54 skall upptagas med ett belopp av 16 000 000 kronor.

6. Lantbruksstyrelsens anslagsäskanden innefattar vidare framställningar om vissa ändringar i och tillägg till kungörelsen den 11 juni 1948 (nr 342) angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m., avseende

a) bestämmelserna om bidrag och lån till yttre rationalisering,

b) bestämmelserna om säkerhet för garantilån,

c) bestämmelserna om säkerhet för avskrivningslån samt

d) bestämmelsen om dröjsmålsränta å avskrivningslån.

7. Slutligen hemställer lantbruksstyrelsen om medgivande, att under budgetåret 1953/54 må beviljas lån från statens avdikningslånefond å tillhoppa högst 4 000 000 kronor.

Motiv. 1. Beträffande förslaget att i rationaliseringsanslaget inarbeta anslaget till Kostnader för planeringskommittéer erinrar lantbruksstyrelsen om att den översiktliga planeringsverksamheten enligt riksdagens uttalande (jordbruksutsk. utlåtande nr 1/1952 s. 9) i fortsättningen i huvudsak skall bedrivas endast i den omfattning, som påkallas av mera aktuella rationaliseringsbehov. Vidare anför lantbruksstyrelsen, bland annat, att verksamheten enligt styrelsens mening huvudsakligen bör inriktas på specialutredningar, inventering och kartläggning av rådande förhållanden samt medverkan genom utredningar och som företrädare för landsbygds- och jordbruksintressen vid översiktlig planering enligt byggnadslagen. En på så sätt begränsad verksamhet bör bedrivas i enkla organisationsformer, som anpassas med hänsyn till uppgifternas skiftande art och omfattning. Styrelsen anser, att det bör bedömas från fall till fall, om planeringskommitté bör tillsättas eller om arbetet smidigare kan bedrivas i annan form. Översiktliga inventeringar och utredningar av nyss antydd karaktär avses att utgöra underlag för individualplaneringar. Dessa verksamhetsgrenar, som båda har samma syfte, nämligen att vara till ledning för rationaliseringen, griper i flera fall in i varandra. Det är därför styrelsens mening, att de såvitt möjligt bör be-

drivas efter enhetliga administrativa regler och att kostnaderna för båda bör bestridas från ett och samma anslag.

I fråga om sammanslagningen av statens avdikningsanslag med anslaget till bidrag till jordbrukets rationalisering framhålles, att den torrlägningsverksamhet, som bedrivs med stöd av bidrag ur avdikningsanslaget, utgör ett led i den rationaliseringsverksamhet, som i övrigt understödes med bidrag från rationaliseringsanslaget. Genom de år 1951 vidtagna ändringarna i kungörelsen angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering har möjligheter skapats att understödja vissa torrlägningsföretag med bidrag jämväl från sistnämnda anslag. Gränsen mellan ifrågavarande två verksamhetsgrenar är stundom flytande. Med hänsyn härtill synes lämpligt, att avdikningsanslaget ingår som en delpost i anslaget till bidrag till jordbrukets rationalisering. Då någon ändring i grunderna för den hittillsvarande verksamheten med bidrag ur avdikningsanslaget icke ifrågasättes, torde det vara lämpligast att, om budgettekniska hinder icke föreligger, för ifrågavarande delpost bibehålles benämningen Statens avdikningsanslag.

2. Rationaliseringsanslaget har hittills haft karaktären av reservationsanslag. Samtidigt har emellertid för varje budgetår bestämts en ram, inom vilken beslut om bidrag fått meddelas. Då ofta ganska avsevärd tid förflyter mellan den tid, då bidrag beviljas, och tiden för utbetalningen, har detta medfört att å anslaget efter hand uppstått en avsevärd reservation, vilken representerar skillnaden mellan beviljade och utbetalade bidrag. Enligt lantbruksstyrelsens mening kan det emellertid ej anses lyckligt med ett sådant system, som innebär, att anslaget ständigt kommer att vara belastat med betydande reservationer, vilka måhända kan uppgå till belopp motsvarande bidragsbeviljningen under flera år men ej är disponibla för den löpande bidragsverksamheten. Styrelsen erinrar om det system, som hittills tillämpats beträffande bidrag ur avdikningsanslaget. Detta innebär, att för varje budgetår liksom i fråga om rationaliseringsanslaget fastställts ett högsta sammanlagt belopp, till vilket bidrag under året fått beviljas. Själva anslaget, som fått förslagsanslags karaktär, har emellertid beräknats till ett belopp, motsvarande vad som kunnat antagas komma att utbetalas under budgetåret på grund av bidragsbeslut under samma och tidigare år. Den senare konstruktionen synes enligt styrelsen vara att föredraga framför den, som hittills tillämpats i fråga om rationaliseringsanslaget.

3. Beträffande den för bidrag till yttre rationalisering föreslagna kostnadsramen anför lantbruksstyrelsen att för vardera budgetåret 1950/51 och 1951/52 fått disponeras 2 500 000 kronor för ändamålet. Av dessa belopp har endast omkring 556 000 respektive 632 000 kronor tagits i anspråk. Även under budgetåren dessförinnan har de för ändamålet anvisade medlen endast till en del förbrukats. Skälen därtill är att söka dels i omständigheter, som medfört, att verksamheten för den yttre rationaliseringen hittills varit av mindre omfattning än man ursprungligen räknat med, dels i omständigheter, som medfört, att kostnaderna för den yttre rationalisering,

som genomförts, blivit lägre än väntat. Vad angår omfattningen av den verksamhet, som hittills bedrivits, framhåller styrelsen huvudsakligen följande.

Det är svårt att siffermässigt ange den verksamhet för yttre rationalisering, som hittills bedrivits. Antalet av lantbruksnämnderna handlagda ärenden rörande tillstånd enligt jordförvärvslagen till förvärv av mark i kompletteringssyfte utgör sålunda ej i och för sig någon mätare på omfattningen av nämndernas verksamhet i detta hänseende. Ej heller kan man av storleken av de bidrag, som utbetalats för yttre rationalisering, draga några direkta slutsatser rörande antalet fall, där nämnderna medverkat till yttre rationalisering. Lika litet ger antalet förköpsfall eller expropriationsfall någon säker vägledning. En något klarare bild ger väl siffrorna rörande nämndernas förvärv av jord för rationaliseringsändamål. Det bör emellertid ihågkommas, att nämnderna av naturliga skäl i första hand strävar efter att genomföra planerade kompletteringar så, att man undviker att lantbruksnämnden inträder som köpare av marken. Det torde emellertid vara otvivelaktigt, att lantbruksnämndernas verksamhet för yttre rationalisering hittills knappast givit resultat av den omfattning, som man räknade med åren 1947 och 1948 vid uppdragandet av riktlinjerna för rationaliseringsverksamheten och vid genomförandet av omorganisationen. En av anledningarna härtill torde vara, att verksamheten under de första åren i viss mån bedrivits såsom försök. Vidare har de konjunkturer och den osäkerhet om den framtida utvecklingen av penningvärdet, som rått under senare år, medfört en viss obnågenhet hos jordägare att avhända sig realvärden i jordbruks- och skogsfastighet. Detta har medfört, att möjligheterna att förvärva tillskottsjord för kompletteringsändamål blivit mer begränsade än vad som eljest torde ha blivit fallet. Vidare har konjunkturerna medfört, att prisläget blivit sådant, att innehavarna av jordbruk, som varit i behov av komplettering, ej sällan avstått från att använda de kompletteringsmöjligheter, som kan ha yppat sig. Slutligen vill styrelsen peka på den begränsande faktor, som den knappa personaltillgången hos nämnderna utgör.

Beträffande de faktorer, som medfört att kostnaderna för den yttre rationaliseringsverksamhet, som ägt rum, blivit relativt låga, anför lantbruksstyrelsen bland annat följande.

Erfarenheterna har visat, att kompletteringar i ett förhållandevis stort antal fall kunnat genomföras utan att s. k. värdeutjämningsbidrag behövt utgå. Härjämte är att märka, att kostnaderna för nämndernas verksamhet under den tid, som nu gått, i viss utsträckning kommer till synes först längre fram. Eftersom de förluster å jordfonden, vilka skall täckas från anslaget till yttre rationalisering, regelmässigt icke regleras förrän en i kompletteringssyfte förvärvad fastighet i sin helhet försålts, har nämligen avskrivningarna för detta ändamål hittills haft en tämligen begränsad omfattning. Slutligen erinras, dels att förbrukningen av medel för individualplanering och liknande åtgärder kunnat hållas nere genom att lantmätarna i stor utsträckning utfört sådana uppdrag utan att ersättning därför debiterats lantbruksnämnderna, dels att möjligheterna för nämnderna att lämna bidrag till rationaliseringsåtgärder i samband med omarrondering ända till det sistförflutna budgetåret varit mycket begränsade.

I fråga om medelsbehovet för den yttre rationaliseringen under nästa budgetår framhåller lantbruksstyrelsen angelägenheten av att takten i verksamheten ökas. Trots den knappa personaltillgången torde även förutsätt-

ningar finnas för en intensifiering på detta område. Därest de av lantbruksstyrelsen framlagda förslagen rörande utvidgat statligt stöd vid bland annat omarronderingar (jfr punkt 6 a) bifalles, torde vidare lantbruksnämndernas möjligheter att få till stånd och med bidragsgivning medverka vid fastighetsregleringar förbättras. En avsevärd ökning av denna verksamhet torde därför kunna förväntas, vilket medför ökat medelsbehov. Då nämndernas förvärv av fastigheter för rationaliseringsändamål under de gångna budgetåren ökat starkt, torde vidare avskrivning av förluster komma att erfordras i ökad grad. Styrelsen framhåller slutligen, att en snabb, effektiv och lämplig form för yttre rationalisering i vissa fall har visat sig vara, att lantbruksnämnd förvärvar vissa eller samtliga fastigheter i ett omregleringsområde och efter ny indelning med åtföljande investering för iståndsättningsåtgärder säljer desamma. I sådant fall kan kostnader, till vilka eljest bidrag skulle ha ifrågakommit, få kvarstå hos lantbruksnämnden och följaktligen behöva avskrivas som förlust med medel från förevarande anslag. Med hänsyn till samtliga nu nämnda omständigheter anser sig styrelsen böra föreslå, att för yttre rationalisering anvisas 2 500 000 kronor samt att därav högst 250 000 kronor må användas för sådana översiktliga utredningar, som berörts i det föregående (punkt 1).

Av det för nästa budgetår för bidrag till inre rationalisering beräknade beloppet å 14 500 000 kronor hänför sig 500 000 kronor till nyodling, 1 500 000 kronor till betesförbättring, 3 000 000 kronor till stenröjningar, 3 000 000 kronor till täckdikning och torrläggning, 1 000 000 kronor till övrig jordförbättring och vägar, cirka 5 500 000 kronor till ekonomibyggnader och andra fasta anläggningar samt 10 000 kronor för bestridande av kostnader för syneförrättningar enligt 7 § lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk. Till stöd för framställningen anför lantbruksstyrelsen bland annat.

Under budgetåret 1951/52 har statsbidrag till inre rationalisering beviljats för cirka 13 500 000 kronor, varav till nyodling 600 000 kronor, till betesförbättringar 1 200 000 kronor, till stenröjning 3 000 000 kronor, till täckdikning och dikning 4 400 000 kronor, till jordkörning och ägovägar m. m. 200 000 kronor och till ekonomibyggnader m. m. 4 100 000 kronor. Stöd till nyodlingsverksamhet bör enligt styrelsen i stort sett endast utgå till nyodlingar, som avser komplettering av ofullständiga jordbruk, arronderingsförbättring eller ersättningsodlingar vid betesreglering. Bland annat till följd av denna begränsning har medelsåtgången nedgått från tidigare cirka 2 000 000 kronor till 600 000 kronor. Bidragen till betesförbättringar har nedgått från cirka 2 200 000 till 1 200 000 kronor. Då det är särskilt angeläget att betesverksamheten främjas bör bidragsramen emellertid bibehållas. Bidragstilldelningen till stenröjningar har varit tämligen oförändrad i jämförelse med tidigare år. Möjligen kan en viss minskning förutses. I fråga om dikningsverksamheten (inklusive täckdikning) har bidragen ökat avsevärt eller från 1 200 000 kronor till 4 400 000 kronor, bland annat genom att en del äldre bidragsframställningar till torrlägningsföretag kunnat överlämnas från styrelsen till nämnderna. Det synes önskvärt, att dikningsverksamheten kraftigt främjas även i fortsättningen. Medelsåtgången till bidrag till vägar har hittills varit ringa, beroende på snävt begränsade bidragsmöjlig-

heter. Om de nya bestämmelser, som föreslagits på området, antages av riksdagen, torde kunna förutses en betydande ökning av anspråken på bidrag. Åtgången av medel till bidrag till ekonomibyggnader m. m. har nedgått från 4 900 000 till 4 100 000 kronor, beroende på att jordbrukarna dels ofta varit obenägra att igångsätta företag under den ovisshet, som berott på utav snabba prisstegringar kullkastade kalkyler, dels också i vissa fall velat avvakta införandet av föreslagna fördelaktigare bidragsregler. Med anledning av att maximibidraget till ekonomibyggnader på en och samma brukningsdel höjts (kung. nr 322/1952) från 5 000 till 7 000 kronor samt på grund av ökade arbets- och materialkostnader väntar lantbruksstyrelsen väsentligt stegrade anspråk på medel för ändamålet.

Lantbruksstyrelsens framställning rörande bidrag från statens avdiktningens anslag innebär, utöver fastställandet av en till 4 000 000 kronor höjd bidragsram, att inom denna ram skall, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, få disponeras ett från 20 000 kronor till 40 000 kronor höjt belopp för bidrag till vissa undersökningar rörande äldre torrlägningsföretag samt för åtgärder ägnade att gagna torrlägningsverksamheten i dess helhet. Dessutom föreslås, att inom den medgivna bidragsramen skall, likaledes efter Kungl. Maj:ts bestämmande, få utgå erforderliga medel till bestridande av kostnaderna för den pågående utredningen rörande torrläggning av vissa marker vid Hjälmaran och i Kvismaredalen. I övrigt anför lantbruksstyrelsen i huvudsak följande rörande den beräknade bidragsramen för torrlägningsverksamheten.

Under budgetåret 1951/52 har bidrag beviljats till 428 torrlägningsföretag med sammanlagt 2 999 762 kronor, varav 262 840 kronor såsom ytterligare bidrag till 85 företag för täckande av uppkomna merkostnader. Vid ingången av innevarande budgetår fanns hos lantbruksstyrelsen inneliggande ansökningar om bidrag till cirka 900 torrlägningsföretag, representerande ett bidragsbelopp å sammanlagt cirka 9 500 000 kronor, varav i runt tal 1 000 000 kronor till ytterligare bidrag. Med hänsyn till inträffade prisstegringar torde emellertid bidragsbeloppet till ifrågakvarande företag böra höjas till cirka 10 500 000 kronor. Under innevarande budgetår beräknas nya ansökningar inkomma om bidrag till ett sammanlagt belopp av cirka 3 000 000 kronor. Då den för budgetåret medgivna bidragstilldelningen uppgår till samma belopp, kan således ansökningar motsvarande ett bidragsbelopp av 10 500 000 kronor väntas bli överförda till budgetåret 1953/54. Under förutsättning att efterfrågan å bidrag blir oförändrad, skulle därför under sistnämnda budgetår omkring 13 500 000 kronor erfordras för att förefintligt och påräknat bidragsbehov skulle kunna helt tillgodoses. Styrelsen har emellertid i annat sammanhang (se under punkt 4 i det följande) hemställt om bemyndigande från och med innevarande budgetår att, i den mån beviljade bidrag indrages, få överskrida den för budgetåret fastställda bidragsramen med motsvarande belopp. Vid bifall till denna framställning beräknas medel i viss utsträckning genom indragningsbeslut bli disponibla för bidragstilldelning under nästkommande budgetår.

4. Skälen för lantbruksstyrelsens förslag under denna punkt har närmare utvecklats i styrelsens särskilda framställning den 27 augusti 1952 beträffande indragna bidrag från avdiktningens anslaget. Där anförda skäl äger nämligen enligt styrelsens mening samma giltighet beträffande övriga bidrag,

som skulle komma att utlämnas från rationaliseringsanslaget såsom förslagsanslag.

I nämnda skrivelse erinrar lantbruksstyrelsen till en början om att styrelsen i olika sammanhang framhållit angelägenheten av att väntetiden vid behandlingen av ansökningar om bidrag till torrlägningsföretag nedbringas till den minsta möjliga, om verksamheten skall kunna fortskrida på önskvärt sätt. Styrelsen har för detta ändamål, bland annat, i den utsträckning som varit möjlig överfört hos styrelsen ineliggande ansökningar till lantbruksnämnderna för tilldelning av bidrag ur rationaliseringsanslaget. Styrelsen hänvisar vidare till sina i det föregående (punkterna 1 och 3) återgivna framställningar, vari hemställts dels om ett sammanförande av torrlägningsanslaget och rationaliseringsanslaget till ett gemensamt anslag i syfte att skapa ytterligare möjligheter att för torrlägningsverksamheten använda eventuellt uppkommande behållning å rationaliseringsanslaget, dels om en ökning av anslaget till torrlägningsverksamheten. Härjämte framstår emellertid som ett förstahandsönskemål, att möjlighet öppnas att effektivt utnyttja den bidragsram, som anvisas för varje budgetår. Eftersom man måste räkna med att för närvarande en ej oväsentlig del av de företag, till vilka bidrag beviljas, icke kommer till utförande, ligger bidragsverksamheten ett gott stycke under den nivå, som den av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställda bidragsramen syftar till. Detta missförhållande samt vissa andra med bidragsindragningen förenade olägenheter synes åtminstone delvis kunna avhjälpas på så sätt, att den för varje budgetår fastställda bidragsramen får överskridas med belopp motsvarande under året indragna bidrag. En dylik anordning medför den fördelen, att styrelsen skulle i större utsträckning än hittills kunna inrikta sig på att indraga bidrag till sådana företag, som sannolikt ej kommer till utförande, och använda de medel, som därigenom blir disponibla, till att understödja aktuella företag. Styrelsen anmärker i detta sammanhang att den omständigheten, att bidrag till ett visst företag återkallas, självfallet ej skulle betaga intressenterna i företaget möjligheten att åter ansöka om statsbidrag, därest utförandet av företaget av någon anledning senare åter skulle bli aktuellt. Vidare påpekas, att en anordning liknande den, styrelsen nu föreslagit, redan tillämpas i fråga om vissa skogsvårdsanslag. Kungl. Maj:t erhöll sålunda bemyndigande av 1949 års riksdag (IX ht s. 242—247) att medgiva, att den bidragssumma, som stod till förfogande för beviljande av bidrag från statens skogsförbättringsanslag, finge överskridas med belopp motsvarande viss behållning å äldre skogsvårdsanslag, som blivit disponibel genom att beloppen ej tagits i anspråk för de åtgärder, till vilka de beviljats. Angående indragningen av bidrag samt vissa därmed sammanhängande förhållanden anför lantbruksstyrelsen i övrigt huvudsakligen följande.

Under en följd av år har ansökningarna om bidrag väsentligt överstigit de medel, som stått till förfogande. Detta har medfört, att efter hand en betydande balans av ansökningar uppkommit och att avsevärd tid förflutit från det företaget planerats och bidrag sökts, till dess bidrag kunnat beviljas. På grund härav har företagen i många fall hunnit bli mer eller mindre

inaktuella, då bidraget beviljats eller har i vart fall sakägarnas intresse för företaget minskats, vilket varit en väsentligt bidragande orsak till att företag, till vilka bidrag beviljats, icke utförts inom föreskriven tid. Styrelsen har sålunda under budgetåren 1949/50—1951/52 beslutat om indragning av bidrag i sammanlagt omkring 500 fall, motsvarande ett bidragsbelopp av omkring 1 800 000 kronor, vilket motsvarar 16 procent av den sammanlagda bidragsramen för sagda tre år. Trots att indragningarna sålunda gällt betydande belopp, har styrelsen likväl varit ganska försiktig vid indragning av bidrag. Innan styrelsen vidtagit en sådan åtgärd, har alltid möjligheterna först prövats att medgiva anstånd eller förlänga förut beviljat anstånd med företagets utförande. Det har icke varit ovanligt, att dylikt anstånd medgivits ända upp till fem gånger för ett och samma företag. Anledningen till denna försiktighet är främst att söka dels i den stora balans av bidragsansökningar, som förelegat och som medfört, att ett företag i regel icke kunnat påräkna bidrag förrän omkring tre år förflutit från det ansökningen inkommit till styrelsen, dels i det förhållandet att belopp, som indragits, ej fått disponeras ånyo. Har bidrag indragits men företaget därefter likväl fullföljts, har nämligen nytt bidrag måst beviljas ur det löpande budgetårets bidragsram. De balanserade bidragsansökningarna vid ingången av budgetåret 1953/54 beräknas motsvara ett bidragsbelopp av cirka 10 500 000 kronor. Det är under nu angivna förhållanden naturligt, att styrelsen även i många fall, där det tett sig mindre sannolikt, att företaget skulle komma till utförande, hellre beviljat anstånd än indragit bidraget. Detta har emellertid i sin tur medfört ej oväsentliga olägenheter. Delvis är dessa förknippade med att under den långa uppskovstiden förändringar ofta inträtt i äganderättsförhållandena, att giltighetstiden för borgensförbindelser, som utfärdats till säkerhet för företagens genomförande, måst förlängas m. m. Härtill kommer att man, därest företagen sent omsider utförts, i regel haft synnerligen inaktuella kostnadsberäkningar för företagen. Detta har dels medfört, att styrelsen fått mottaga ett stort antal ansökningar om ytterligare bidrag på grund av kostnadsstegringar, dels varit otillfredsställande för företagens delägare, eftersom kostnadsstegringarna ofta avsevärt rubbat de förutsättningar, under vilka företagen planlågts.

5. Såsom framgår av det förut anförda utgjorde de sammanlagda nettoutgifterna från förevarande tre anslag under budgetåren 1950/51 och 1951/52 11 002 886 respektive 11 797 778 kronor. Beräknas motsvarande stegring även för innevarande och därefter kommande budgetår, skulle nettoutgiften från det sammanförda anslaget för budgetåret 1953/54 kunna uppskattas till i runt tal 14 000 000 kronor. Emellertid torde den kassamässiga reservation, som vid innevarande budgetårs utgång kan föreligga på rationaliseringsanslaget, genom beslut av Kungl. Maj:t böra överföras till budgetutjämningsfonden. Med hänsyn härtill kan anslagsbehovet beräknas bli större än 14 000 000 kronor, dock sannolikt ej större än 16 000 000 kronor.

6 a. Lantbruksstyrelsens förslag under denna punkt avser att stimulera till omarrondering i syfte att åstadkomma bättre indelning för rationellt jordbruk. Förslaget berör alltså icke bestämmelserna för fristående storleksrationalisering. För att ge möjlighet att i vissa fall vidga rationaliseringsverksamheten till att även avse främjande av omarrondering av bärkraftiga jordbruk föreslås sålunda ett tillägg till 6 § rationaliseringskungörelsen (nr 342/1948) av innehåll, att lantbruksorganisationen har att, utöver vad som

nu är stadgat, verka för omarrondering, som erfordras för att ernå rationella brukningsförhållanden. I syfte att förenkla reglerna för bestämmande av storleken å bidrag till omarrondering föreslås vidare ett tillägg till 9 § nyssnämnda kungörelse av innehåll, att vid fastighetsreglering i syfte att åstadkomma bättre indelning av jorden för rationellt jordbruk statsbidrag må utgå för av fastighetsregleringen påkallade åtgärder avseende jord och fasta anläggningar. Bidraget föreslås till normalt högst 50 procent av kostnaderna, d. v. s. till samma procentsats, som gäller för av lantmäteristyrelsen beviljade bidrag till åtgärder i samband med laga skifte eller ägoutbyte. I likhet med vad som nu gäller bör möjlighet finnas att medgiva bidrag till högre belopp, då så prövas skäligt med hänsyn till särskilda omständigheter. I anslutning till ändringen i 9 § rationaliseringskungörelsen bör även en mindre jämkning vidtagas i 8 §, så att möjlighet öppnas att vid sådana fastighetsregleringsåtgärder, som nyss berörts, lämna lånegaranti för kostnaderna i den mån dessa ej täckes av statsbidrag. Till stöd för sina förslag under denna punkt anför lantbruksstyrelsen inledningsvis i huvudsak följande.

Vid omarrondering framträder ekonomiska problem och finansieringssvårigheter av speciell art, vilka motiverar statligt stöd. Bestämmelserna i rationaliseringskungörelsen är emellertid icke väl lämpade för denna i praktiken betydelsefulla del av rationaliseringsverksamheten. Det är därför av vikt, att de anpassas till de i praktiken förekommande problemställningarna. Alldeles särskilt gäller detta, då bidrag ur olika anslag och med principiellt olika konstruktioner skall beviljas till en och samma åtgärd. Vid omarrondering genom laga skifte och ägoutbyte kan bidrag till sådana åtgärder som utflyttning, väganläggning och odling beviljas av lantmäteristyrelsen enligt andra principer och ur annat anslag. Dessa principer, som är utformade för arronderingsskiften (kung. nr 295/1928), är i vissa avseenden något liberalare än de, som gäller enligt rationaliseringskungörelsen. Det förekommer sålunda icke någon behovsprövning och ej heller någon begränsning till vissa storleksgrupper. Enligt lantbruksstyrelsens mening bör bidragsmöjligheterna vid en omarrondering i rationaliseringssyfte såvitt möjligt vara desamma, oberoende av om fastighetsregleringen sker genom laga skifte eller i annan formell ordning och om bidragen beviljas av den ena eller andra myndigheten. En genomgripande omarbetning av bidragsreglerna är givetvis ofrånkomlig i samband med den blivande revisionen av fastighetsbildningslagstiftningen, men det torde nu vara möjligt att — utan att rubba den grundläggande konstruktionen av rationaliseringsbidragen — införa vissa tillägg och ändringar, varigenom i tillämpningen likformighet med förekommande lantmäteribidrag i det väsentliga kan åstadkommas och förenklad handläggning av bidragsärendena uppnås.

Angående förslaget att vidga rationaliseringsverksamheten till att även avse främjande av omarrondering av bärkraftiga jordbruk anför lantbruksstyrelsen bland annat.

Verksamheten för yttre rationalisering är för närvarande i stort sett begränsad till att främja rationalisering av icke bärkraftiga jordbruk. Beträffande omarrondering föreligger emellertid enligt styrelsens mening skäl för en viss utvidgning. Det måste nämligen vara av så framträdande allmänt intresse, att ägosplittring och olämplig skiftesutformning samt därav följande brukningssvårigheter och onödigt stor förbrukning av arbetskraft undanrö-

jes genom omarrondering, att staten bör aktivt medverka härtill även beträffande sådana jordbruk, som med hänsyn till arealen skulle hänföras till bärkraftiga jordbruk. Såsom tidigare antytts sker detta i sådana fall, då statligt stöd ges av lantmäteristyrelsen i form av utflyttnings-, väganläggnings- och odlingsbidrag utan behovsprövning eller arealbegränsning. Enligt lantbruksstyrelsens uppfattning är det emellertid befogat och jämväl i god överensstämmelse med de allmänna riktlinjerna för rationaliseringsverksamheten, att även normerna för lantbruksorganisationens verksamhet och för statligt stöd enligt rationaliseringskungörelsen justeras så, att bidrag och lånegaranti kan ges till främjande av omarrondering även av fullständiga jordbruk. Detta innebär givetvis icke någon egentlig omorientering av lantbruksorganisationens verksamhet. Denna verksamhet måste liksom hittills i huvudsak vara inriktad på rationalisering av ofullständiga jordbruk. Justeringen skulle emellertid ge möjlighet för lantbruksorganisationen att i viss utsträckning medverka till att skapa förbättrade förhållanden även för sådana bondejordbruk, som visserligen rent arealmässigt är att anse som fullständiga men där en avsevärd och välbehövlig förbättring av brukningsförhållandena kan vinnas genom omarronderingsåtgärder.

Till stöd för förslaget att förenkla reglerna för bestämmande av storleken å bidrag till omarrondering anföres i huvudsak följande.

Vid en genomgripande fastighetsreglering uppnås förbättringarna i brukningshänseende i allmänhet först sedan iståndsättningsåtgärder av skiftande slag genomförts såsom revision av vägnät och ledningsnät, flyttning av gårdsplatser, komplettering och förbättring av byggnader, igenläggning av öppna diken, borttagande av gärdesgårdar och stennurar, kompletteringsodlingar m. m., alltså i stort sett åtgärder, som nu hänföres till inre rationalisering. Dessa anläggningar utgör stommen för en brukningsekonomiskt förbättrad fastighetsindelning och måste genomföras på ett tidigt stadium för att den yttre rationaliseringen skall få verklig effekt. Det kan emellertid mången gång vara svårt för intressenterna att finansiera dem och även stundom te sig äventyrligt att på en gång göra så betydande investeringar. Det är därför lämpligt att, om man vill främja yttre rationalisering, ge stimulans därtill även i form av statligt stöd till dylika iståndsättningsåtgärder beträffande jord och anläggningar. Så sker för övrigt nu i de fall, då lantmäteristyrelsen beviljar bidrag till utflyttning, väganläggning eller odling vid laga skifte och ägoutbyte. Vissa möjligheter till statligt stöd för iståndsättningsåtgärder i sammanhang med fastighetsreglering finnes också genom bestämmelserna i rationaliseringskungörelsen. Praktiska svårigheter uppstår emellertid till följd av att bidragssystemen vid yttre och inre rationalisering är uppbyggda med två principiellt helt olika konstruktioner, vilka också avsevärt avviker från lantmäteribidragen. Man måste nämligen nu, om fasta anläggningar skall ersättas av nya eller flyttade dylika på annan plats, i bidragshänseende skilja emellan beräknade kostnader för anläggningar, som med hänsyn till olika faktorer kan anses tekniskt eller ekonomiskt likvärdiga med de befintliga äldre anläggningarna («kostnader för lika standard») samt beräknade merkostnader för de nyanläggningar, som avses skola utföras («kostnader för standardförbättring»). Dessa kostnader utgör tillsammans de beräknade totala kostnaderna för de avsedda nyanläggningarna. Det ligger emellertid i sakens natur, att det i praktiken ofta för att ej säga i regel är svårt eller rent av omöjligt att göra en exakt eller tillförlitlig uppdelning av kostnaderna på »lika standard» och »standardförbättring». Bidrag till yttre rationalisering kan i princip endast utgå till kostnader hänförliga till »lika standard». Statligt stöd till »standardförbättring» kan därutöver utgå i form

av bidrag till inre rationalisering under vissa förutsättningar (behovsprövning, arealgräns). Till en och samma åtgärd kan bidrag sålunda komma att beviljas i delposter efter skiljaktiga regler. Enligt lantbruksstyrelsens mening är det av sådant intresse för det allmänna, att erforderliga fastighetsregleringar kommer till stånd, att man till iståndsättning av jord och anläggningar vid fastighetsreglering borde kunna i viss omfattning ge statligt stöd även till standardförbättring utan hinder av de begränsningar, som är föreskrivna beträffande bidrag till inre rationalisering. Oavsett frågan om bidragen till standardförbättring anser styrelsen det vidare önskvärdt, att man uppnår en förenkling av bidragsgivningen till omlägningsåtgärder vid fastighetsreglering. Med nuvarande ordning kan nämligen bidrag enligt 9 § rationaliseringskungörelsen till utförande av fasta anläggningar icke beviljas direkt till den, som utför anläggningen. En förutsättning för att bidrag skall kunna utgå är nämligen för närvarande, att möjlighet finns att konstruera detsamma såsom ett värdeutjämningsbidrag vid inköp av mark. Om en jordbrukare i samband med en omarrondering skall överlåta sin gårdsplats till en annan deltagare i omarronderingsprojektet och flytta till annan plats, kan sålunda bidrag enligt 9 § rationaliseringskungörelsen komma ifråga, om han för den mark, han överlåter, kan betinga sig ett sådant pris av tillträdaren, att detta jämväl kan anses innefatta likvid för de avstådda byggnaderna samt ersättning för utflyttningskostnaden m. m. Kan han ej få ut ett så högt pris, exempelvis på grund av att marken i fortsättningen avses skola användas som jordbruksjord och byggnaderna därför ej har något större värde för tillträdaren, kan bidrag enligt nyssnämnda författningsrum icke utgå. Ej heller kan bidrag utgå vid en omarrondering, som medför, att en jordbrukare flyttar sin gårdsplats till ett annat på hans egen fastighet beläget område. Det kan vidare anmärkas, att det bidragsförfarande, som enligt det nyss anförda i vissa fall kan tillämpas vid fastighetsregleringar, vilka berör ett flertal fastigheter och avser mera genomgripande utbyten av ägor, blir så komplicerat, att det i praktiken oftast blir oanvändbart. Detta visar sig redan vid utflyttningar och i än högre grad vid gemensamma anläggningar exempelvis i fråga om vägar. Förfarandet måste även te sig svårförståeligt för sakägarna. Det vore i stället ägnat att medföra avsevärda förenklingar och därtill med hänsyn till bidragens syfte följdriktigt, om bidragen finge utgå direkt till sådana åtgärder, som här berörts, såsom bidrag till yttre rationalisering.

6 b. Förslaget under denna punkt innebär, att i 18 § rationaliseringskungörelsen skall införas en bestämmelse rörande garanti för lån till yttre rationalisering av i huvudsak motsvarande innehåll som 24 § 4 mom. jordbruksegenhemskungörelsen i dess lydelse enligt kungörelsen den 6 maj 1949 (nr 191), jämlikt vilket författningsrum möjlighet finns att utan säkerhet bevilja garanti för interimistiskt lån till förvärv av jordbruk. Till stöd för ifrågavarande förslag anföres i huvudsak följande.

Enligt 8 § rationaliseringskungörelsen kan garanti beviljas för lån till förvärv av mark för rationaliseringsändamål. För att kunna finansiera köpet av tillskottsajorden är sökanden vanligen i omedelbart behov av kontanta medel men är ofta i den situationen att icke genast kunna lämna in teckning till säkerhet för ett lån. Särskilt är så fallet, då det för överlåtelse avsedda området utgöres av ägovidd, som ännu icke avstyckats och därför icke kan in-tecknas och av sökanden användas som kreditobjekt. Om sökandens egen fastighet är belastad med in-teckningsskuld i sådan utsträckning, att fullgod in-teckningssäkerhet för lånet icke kan lämnas i denna fastighet, kan svårig-

heter uppstå för sökanden att genomföra köpet. I dylikt fall bör lantbruksnämnderna äga möjlighet att utan säkerhet eller mot säkerhet, som kreditmässigt icke kan anses fullt tillfredsställande, bevilja garanti för ett intestimistiskt lån till sökanden. Dylikt lån bör lämnas för tid, intill dess sökanden efter sammanläggning av tillskottsajorden och den av honom förut ägda fastigheten kan lämna godtagbar inteckningssäkerhet i den genom sammanläggningen bildade fastigheten. Bestämmelse härom bör införas i 18 §.

6 c. Under denna punkt föreslås en sådan ändring av 27 § rationaliseringskungörelsen, att kravet på säkerhet för avskrivningslån må kunna eftergivnas, om lånebeloppet ej överstiger 3 000 kronor eller, beträffande lån å högre belopp, om det på grund av sökandens ekonomiska ställning erbjuder svårigheter för sökanden att ställa dylik säkerhet samt lantbruksnämnden finner sannolikt, att sökanden även därförutan skall uppfylla villkoren för lånet. Härom anföres följande.

Avskrivningslån utlämnas i syfte att stimulera till åtgärder för yttre och inre rationalisering. I princip skall säkerhet ställas för dessa lån, men då lånen som regel icke skall återbetalas utan normalt skall avskrivas efter viss tid, har beträffande ifrågavarande lån icke uppställts samma krav på säkerheten som i fråga om amorteringslån. Om uppehållandet av kravet på säkerhet skulle medföra svårigheter för låntagaren, och ett avstående av kravet anses kunna ske utan risk för att avskrivningslånet missbrukas, får sålunda avskrivningslån utlämnas mot säkerhet, som ej kreditmässigt kan anses fullt tillfredsställande, eller utan säkerhet. Då lånet ej överstiger 1 000 kronor får kravet på säkerhet regelmässigt eftergivnas. Redan med hänsyn till den förändring i penningvärdet, som inträtt efter det sistnämnda gräns fastställdes, synes en höjning av gränsen motiverad. En sådan höjning är enligt styrelsens uppfattning även påkallad av andra skäl. En utvidgning av möjligheterna att utlämna avskrivningslån utan säkerhet skulle nämligen innebära en avsevärd förenkling av låneverksamheten och bespara såväl lantbruksnämnderna som lånesökandena kostnader. Vidare är att märka, att sådant missbruk av avskrivningslån, som föranlett uppsägning, hittills förekommit i mycket liten utsträckning. En höjning av gränsen behöver därför ej befaras medföra, att riskerna vid långivningen ökas i någon mera väsentlig mån. Enligt styrelsens mening kan gränsen med hänsyn till nu anförda förhållanden lämpligen dragas vid ett lånebelopp av 3 000 kronor.

6 d. Enligt 32 § rationaliseringskungörelsen skall, då avskrivningslån återbetalas, å det belopp, låntagaren är skyldig återgälda, erläggas dröjsmålsränta från dagen för utlämnandet av lånet till dess betalning sker. Skyldigheten att erlægga dröjsmålsränta från dagen för lånets utlämnande kan emellertid i vissa fall innebära en oskäligt hård påföljd för den betalningsskyldige. Om den omständighet, som utgjort uppsägningsanledning, inträffat lång tid efter det lånet utbetalats, kan nämligen dröjsmålsräntan uppgå till avsevärt belopp. Med hänsyn härtill bör ifrågavarande stadgande ändras så, att det skall ankomma på lantbruksnämnden att vid beslut om uppsägning av avskrivningslån i varje särskilt fall pröva, om dröjsmålsränta skall utgå från dagen för lånets utlämnande.

7. Lantbruksstyrelsen anför under denna punkt, att från statens avdikningslånefond under budgetåret 1951/52 beviljats lån till 159 företag med

sammanlagt 2 572 460 kronor. Vid utgången av samma budgetår innelåg hos styrelsen ansökningar om lån från fonden representerande ett av lantbruksnämnderna tillstyrkt lånebelopp av sammanlagt omkring 8 500 000 kronor. Detta belopp bör enligt styrelsen på grund av inträffade prisstegringar uppräknas till 9 500 000 kronor. Hänsyn har därvid även tagits till eventuellt inkommande ansökningar om ytterligare lån för merkostnader, som kan uppkomma vid utförandet av tidigare med statsmedel understödda torrlägningsföretag. Under innevarande budgetår beräknas inkomma ansökningar om lån till ett sammanlagt belopp av 3 500 000 kronor.

Enligt styrelsen bör det belopp, som årligen må utlånas från avdikningslånefonden, i huvudsak bestämmas så, att erforderliga lån kan beviljas de företag, som tilldelas bidrag i enlighet med bestämmelserna angående statens avdikningsanslag. I anledning av de nyligen införda bestämmelserna om behovsprövning vid ifrågavarande bidragsverksamhet torde man dock böra räkna med att fonden i viss utsträckning även kommer att utnyttjas för icke bidragsberättigade. Styrelsen erinrar vidare om att den för budgetåret 1953/54 föreslagit en sammanlagd bidragstilldelning till ifrågavarande slag av företag med 4 000 000 kronor (se under punkt 3). Å andra sidan har medelsåtgången under budgetåret 1951/52 stannat vid ett belopp av omkring 2 600 000 kronor. Styrelsen anser, att det sammanlagda belopp, intill vilket lån från avdikningslånefonden må beviljas under budgetåret 1953/54, bör bestämmas till 4 000 000 kronor.

Vad beträffar utbetalningarna från fonden under budgetåret 1952/53 kan desamma enligt styrelsen beräknas komma att uppgå till högst 4 000 000 kronor. Fondens behållning vid ingången av innevarande budgetår utgjorde omkring 3 350 000 kronor. Härtill kommer kapitalåterbäring under samma budgetår med omkring 2 500 000 kronor. Vid ingången av budgetåret 1953/54 kan därför fondens behållning uppskattas till omkring 1 850 000 kronor. Om återbäringen under budgetåret 1953/54 uppskattas till 2 500 000 kronor, kan sålunda under sistnämnda budgetår för utbetalning av lån disponeras ett belopp av omkring 4 350 000 kronor. Då detta torde täcka utbetalningsbehovet, anser styrelsen, att fonden icke behöver erhålla något kapitaltillskott för nästa budgetår.

Yttranden. *Statskontoret* anför i utlåtande den 3 november 1952, att ett sammanförande av anslaget till kostnader för planeringskommittéer med rationaliseringsanslaget skulle medföra bristande överskådlighet i fråga om utgifterna för de olika med anslagen avsedda ändamålen. Med hänsyn härtill bör framställningen i denna del icke föranleda någon åtgärd. Vad gäller förslaget, att avdikningsanslaget skall upptagas såsom en särskild delpost under rationaliseringsanslaget, erinrar statskontoret om att en dylik ordning förordats redan i ämbetsverkets utlåtande den 28 december 1950 angående decentralisering av beslutanderätten i fråga om bidrag och lån till torrlägningsverksamheten. Den bidragsgivning, som äger rum med anlitande av rationaliseringsanslaget, är av sådan natur, att detta anslag allt-

jämt bör ha formen av reservationsanslag. De olägenheter, som uppges vara förknippade med de för närvarande betydande reservationsanhopningarna å anslaget, skulle enligt statskontorets mening i viss utsträckning kunna elimineras genom en utrensning av sådana företag, som tillerkänts bidrag från anslaget men av en eller annan anledning ej beräknas komma att lyfta dessa. Därest anslaget skulle få karaktären av förslagsanslag, bör dock bidragsgivningen hållas inom av statsmakterna fastställd ram. Något bemyndigande att den för visst budgetår fastställda bidragsramen skulle få överskridas med belopp motsvarande summan av tidigare beviljade bidrag, som återkallats under budgetåret, bör i sådant fall ej ifrågakomma. Denna anordning innebär nämligen, att förslagsanslaget i viss mån skulle disponeras enligt grunder, som gäller beträffande användningen av reservationsanslag.

Anslagsberäkningarna avseende bidrag till yttre och inre rationalisering undandrager sig väsentligen statskontorets bedömande. Statskontoret utgår från att ej heller för budgetåret 1953/54 förutsättningar föreligger för ett tillmötesgående av förslaget om ökning av bidragstilldelningen från avdikningsanslaget. Icke heller är statskontoret berett tillstyrka uppräkningsanslaget. Icke heller är statskontoret berett tillstyrka uppräkningsanslaget av det från samma anslag utgående beloppet å 20 000 kronor, som skall disponeras för bidrag till vissa undersökningar rörande äldre torrläggningsföretag m. m.

De föreslagna ändringarna av och tilläggen till bestämmelserna i rationaliseringskungörelsen synes innebära ett frångående av de riktlinjer för verksamheten, vilka fastställdes av statsmakterna år 1948. Statskontoret måste därför för sin del bestämt motsätta sig bifall till förslagen, helst som den pågående revisionen av fastighetsbildningslagstiftningen väntas medföra en genomgripande omarbetning av bidragsreglerna. Erinras må vidare, att vissa i framställningen berörda frågor jämväl torde bli upptagna till prövning av 1951 års utredning rörande frågan om behovet av åtgärder för förstärkning av ofullständiga jordbruk med skog m. m.

I remissutlåtanden den 19 november 1952 förklarar sig *riksräkenskapsverket* anse, att rationaliseringsanslaget fortfarande bör anvisas såsom reservationsanslag. Ämbetsverket förutsätter därvid, att medelsanvisningen i fortsättningen skall avpassas så, att å anslaget redovisade reservationer icke i större utsträckning kommer att utgöras av icke disponerade anslagsmedel. Vid bestämmandet av anslaget för budgetåret 1953/54 bör därför såsom medelstillgång för de statsbidrag, som skall beviljas under detta år, räknas alla icke disponerade medel samt sådana redan disponerade medel, vilka på grund av avskrivning av företag kan tagas i anspråk för andra företag. Nu liksom främgent bör eftersträvas, att icke längre aktuella företag så snabbt som möjligt avskrivs eller utrensas. Till närmare utveckling av sin ståndpunkt anför riksräkenskapsverket följande.

Även vid årligen återkommande medelsanvisningar för fortlöpande verksamhet användes som regel den i allmänhet förekommande typen av reservationsanslag, när utgifterna anses böra av riksdagen begränsas genom kostnadsmaximering samt man på grund av verksamhetens natur måste

räkna med att en avsevärd tid skall förflyta mellan den anslagsförvaltande myndighetens dispositionsbeslut och utgifternas betalning ävensom att betalningen på grund härav ofta kommer att äga rum efter riksstatsårets utgång. Genom användningen av nämnda anslagsform vinnes att anslaget, samtidigt som det anger omfattningen av den utav riksdagen medgivna medelsdispositionen, innefattar anvisning av medel för alla utbetalningar, som föranledes av denna medelsdisposition.

Om medelsdispositionen på detta sätt äger rum under riksstatsåret eller om endast mindre förskjutningar mellan olika budgetår i avseende å medelsdispositionen förekommer, kan användningen av reservationsanslag knappast anses innebära något verkligt avsteg från principen, att riksstaten skall utgöra en hushållningsplan för det budgetår, för vilket den fastställs. Uppkomsten av anslagsreservationer blir då en engångsföreteelse, som föranledes av att viss tid alltid förflyter mellan dispositionsbeslut och utbetalning. Det synes saknas anledning befara, att förekomsten av sådana reservationer, sedan de väl en gång uppkommit, skall i mera betydande grad medföra differenser mellan beräkningarna å riksstaten och det kassamässiga utfallet av dessa beräkningar, därest medelsanvisningen anpassas så, att reservationerna icke i större utsträckning kommer att utgöras av icke disponerade anslagsmedel.

Å andra sidan måste det ur finanspolitiska synpunkter anses önskvärt, att av riksdagen beslutade utgifter så långt det låter sig göra omedelbart i sin helhet regleras genom anslag å riksstaten. Därigenom blir det också lättare att överblicka den reella budgetutvecklingen. Man kan till och med gå ett steg längre och säga, att en av de viktigaste av de till grund för vår budgetordning liggande principerna är den s. k. täckningsregeln, vilken innebär, att varje riksdag i princip bör anvisa medel för hela den av dess beslut betingade utgiften. Betydelsefullt är också, att budgetkontrollen underlättas genom att riksdagens utgiftsmaximering framgår direkt av riksstaten.

Riksräkenskapsverket anser sig sålunda icke kunna tillstyrka lantbruksstyrelsens förslag, att riksdagen för varje budgetår skall fastställa en ram, utöver vilken statsbidrag ej får beviljas, samt å riksstaten under ett förslagsanslag anvisa medel till så stort belopp, som kan beräknas motsvara de faktiska utbetalningarna under budgetåret på grund av bidragsbeslut under detta och tidigare år. Beträffande statens avdiktningensanslag och i ytterligare ett eller annat enstaka fall tillämpas visserligen anordningen med särskilda vid sidan av riksstaten lämnade utgiftsbemyndiganden, vilka täckes med anslag å driftbudgeten först i den mån utnyttjandet av bemyndigandena föranleder utbetalningar. Av särskilda skäl gäller detsamma även beträffande vissa anslag till materielanskaffning under fjärde huvudtiteln, därvid man likväl ansett sig icke böra gå så långt som till att anvisa dessa anslag såsom förslagsanslag i stället för såsom reservationsanslag. En utsträckt tillämpning av denna anordning har emellertid med hänsyn till de svårigheter att överblicka och kontrollera den reella budgetutvecklingen, som anordningen för med sig, avstyrkts av riksräkenskapsverket vid ett tidigare tillfälle, nämligen i fråga om anslaget till bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp. Vederbörande myndighets framställning i ämnet lämnades också på denna grund utan bifall av statsmakterna (prop. 1/1950, VI ht., s. 47—51).

Mera vägande skäl för en avvikelse från de i allmänhet tillämpade principerna kan enligt riksräkenskapsverkets mening ej anses föreligga i fråga om rationaliseringsanslaget. Snarare förefaller det vara så, att den av lantbruksstyrelsen föreslagna omläggningen även för styrelsens egen del medför vissa olägenheter, därest den icke i enlighet med styrelsens förslag kombineras med ett medgivande att överskrida den för varje budgetår fastställda bidragsramen med belopp, motsvarande under året indragna bidrag, som beviljats under tidigare år. Genom ett sådant medgivande kommer emellertid utövändet av en effektiv budgetkontroll att ytterligare försvåras. Riksräkenskapsverket ställer sig därför ännu mera betänksamt till den sålunda föreslagna utbyggnaden av anordningen med särskilda vid sidan av riksstaten fastställda bidragsramar än till denna anordning utan en sådan utbyggnad. Såsom förebild kan ej heller återopas det beträffande statens skogsförbättringsanslag lämnade medgivandet att överskrida av riksdagen fastställd bidragsram med belopp, motsvarande till budgetutjämningsfonden inlevererad odisponerad behållning å tvenne äldre skogsvårdsanslag, eftersom detta medgivande endast haft karaktären av en tillfällig övergångsanordning.

Riksräkenskapsverket uttalar härefter, att om rationaliseringsanslaget fortfarande anvisas såsom reservationsanslag av den i allmänhet förekommande typen, det ej torde kunna komma i fråga att med detta anslag sammanföra statens avdikningsanslag. Härom anföres följande.

Vid en sådan sammanslagning skulle det bli nödvändigt att belasta ett enda års riksstat med anvisning av medel för att täcka alla tidigare beviljade men ännu ej utbetalade bidrag från avdikningsanslaget. Även bortsett härifrån och från att utgiftsspecifikationen i riksstaten skulle försämrats, måste riksräkenskapsverket ställa sig avvisande till lantbruksstyrelsens förslag. Detta syftar nämligen ytterst till att riksdagen, samtidigt som den fastställer särskild bidragsram för det med det nuvarande avdikningsanslaget avsedda ändamålet och särskilda bidragsramar för de olika ändamål, som avses med det nuvarande rationaliseringsanslaget, skulle lämna medgivande till jämkning av den sålunda beslutade fördelningen. Även om gränsen mellan den torrlägningsverksamhet, som bedrivs med stöd av avdikningsanslaget, och den torrlägningsverksamhet, som bedrivs med stöd av rationaliseringsanslaget, stundom är svävande, motiverar detta enligt riksräkenskapsverkets mening dock icke en utgiftsreglering, som skulle innebära, att den bidragsram som av riksdagen fastställdes för det med avdikningsanslaget avsedda ändamålet kunde utnyttjas också för de olika ändamål, som avses med rationaliseringsanslaget, och tvärtom.

Även förslaget att sammanföra det nuvarande anslaget till kostnader för planeringskommittéer med rationaliseringsanslaget innebär enligt riksräkenskapsverkets mening en icke motiverad försämring av utgiftsspecifikationen i riksstaten. Det avser dessutom ett avsteg från principen, att utgifter för verksamhet i statens egen regi såvitt möjligt skall hållas åtskilda från bidrag till icke statlig verksamhet. Med hänsyn härtill avstyrker ämbetsverket jämväl detta förslag.

Med anledning av vad statskontoret och riksräkenskapsverket sålunda an-

fört har *lantbruksstyrelsen* den 10 januari 1953 inkommit med en skrivelse i frågan. Styrelsen framhåller däri till en början, att det framförda förslaget beträffande rationaliseringsanslaget enligt dess mening icke innebär något verkligt avsteg från principen, att riksstaten skall utgöra en hushållningsplan för det budgetår, för vilket den fastställs, och icke heller torde försvåra en överblick över den reella budgetutvecklingen på något längre sikt. Under förutsättning att det icke blir några stora och tvära höjningar eller sänkningar i bidragsramen, kan man nämligen räkna med att utbetalningar och bidragsram under ett visst budgetår i stort sett kommer att korrespondera.

Att, såsom statskontoret ifrågasatt, eliminera olägenheterna av betydande reservationsanhopningar genom att avskryva vissa företag finner styrelsen vara omöjligt och anför härom följande.

Även vid enkla företag är det i regel nödvändigt att medge en tidsfrist av två år för utförande av företaget. För större företag, exempelvis sådana torrlägningsföretag, till vilka redan nu bidrag beviljas ur rationaliseringsanslaget, måste tidsfristen göras avsevärt längre. För dylika företag fastställs sålunda nu regelmässigt en arbetstid av fem år, och genom anstånd blir tiden ofta ännu längre. De relativt långa tidsfristerna beror på att man icke kan förutsätta, att jordbrukarna skall utföra företagen omedelbart efter det bidrag beviljats. Jordbrukarna måste nämligen anpassa tidpunkten för utförandet efter tillgången på arbetskraft m. m. Dessa förhållanden gör att man, om den nuvarande konstruktionen av anslaget bibehålles, måste räkna med att permanent ha en reservation i form av beviljade men icke utbetalade bidragsmedel, som sannolikt kommer att minst motsvara summan av de bidrag, som beviljats under de två senaste åren. Reservationen av beviljade men icke utbetalade bidrag från rationaliseringsanslaget vid utgången av budgetåret 1951/52 uppgick exempelvis till cirka 31 000 000 kronor, under det att bidragsbeviljningen under nämnda budgetår uppgick till omkring 14 700 000 kronor. Olägenheterna av en permanent anslagsreservation av denna storleksordning måste enligt styrelsens mening avsevärt överstiga de olägenheter, som enligt riksräkenskapsverket skulle vara förknippade med den av styrelsen föreslagna omläggningen. För övrigt må framhållas, att det föreslagna systemet sedan avsevärd tid tillbaka tillämpas i fråga om avdikningsanslaget och där, såvitt styrelsen kunnat finna, fungerat tillfredsställande och ej visat sig medföra några svårigheter att överblicka den reella budgetutvecklingen.

Vad angår förslaget att sammanföra avdikningsanslaget med rationaliseringsanslaget framhåller *lantbruksstyrelsen*, att torrlägningsverksamheten utgör en integrerande del av verksamheten för inre rationalisering och att därför något bärande skäl mot att bidragen till torrlägningsverksamheten helt skall utgå ur rationaliseringsanslaget icke kan anföras. Styrelsen framhåller härom vidare följande.

Redan nu lämnas i rätt betydande utsträckning bidrag till torrlägningsföretag ur rationaliseringsanslaget. Det måste också anses föreligga ett mycket närmare samband mellan den torrlägningsverksamhet, som nu stödes genom avdikningsanslaget, och den täckdiknings- och torrlägningsverksamhet, till vilken bidrag utgår ur rationaliseringsanslaget, än mellan

sistnämnda bidragsverksamhet och bidragsgivningen till ekonomibyggnader. Dessutom må framhållas, att vid den omläggning av bidragsgivningen, som företogs genom besluten vid 1947 och 1948 års riksdagar, en ledande synpunkt var att den statliga verksamheten till stöd för inre rationalisering så långt möjligt skulle betraktas som en enhet och att lantbruksorganisationen skulle ha möjlighet att anpassa bidragsgivningen till olika ändamål efter vad som befanns mest ändamålsenligt. Den förordade sammanslagningen av de båda anslagen måste därför betraktas allenast såsom ett fullgörande av en redan godtagen princip.

Lantbruksstyrelsen bemöter härefter de erinringar, som statskontoret och riksräkenskapsverket gjort mot styrelsens begäran om bemyndigande att överskrida den för varje budgetår fastställda bidragsramen med belopp, motsvarande under året indragna, tidigare beviljade bidrag. Styrelsen hänvisar på denna punkt till en början till vad som anförts i dess skrivelse den 27 augusti 1952 om de olägenheter, som är förknippade med att man så länge nuvarande system tillämpas är nödsakad att i stor utsträckning bevilja anstånd för äldre företag (se under punkt 4). Därutöver framhålles, att styrelsen med sin framställning avsett att skapa möjlighet för att bidragsgivningen skall kunna effektivt hållas vid den omfattning, som Kungl. Maj:t och riksdagen avsett. Styrelsen har sålunda ansett sig kunna utgå från att riksdagen, då den fastställt bidragsram, därmed velat ange den nivå, på vilken den effektiva bidragsgivningen skall ligga. Erfarenheterna från torrlägningsverksamheten visar emellertid, att en del av de företag, som erhållit bidrag, icke kommer till utförande och att de till dessa företag beviljade bidragen därför icke tages i anspråk. Betydande belopp undandrages på detta sätt verksamheten. Sålunda indrogs under budgetåren 1949/50, 1950/51 och 1951/52 avdikningsbidrag till ett sammanlagt belopp av 1 800 000 kronor, motsvarande 16 % av bidragsgivningen under dessa budgetår. Därvid är dessutom att märka, att styrelsen av skäl, som angivits i nyssnämnda skrivelse, under dessa år intog en restriktiv hållning i fråga om indragning av beviljade bidrag.

Ej heller finner lantbruksstyrelsen de av statskontoret och riksräkenskapsverket anförda betänkligheterna mot att överföra anslaget till kostnader för planeringskommittéer till rationaliseringsanslaget bärande. Den verksamhet, som lantbruksnämnderna bedriver i form av planeringskommittéer, är nämligen i princip icke av annan karaktär än den planeringsverksamhet, som nämnderna bedriver i annan ordning, utan är helt att räkna såsom statlig verksamhet. Ej heller kan någon klar gränsdragning göras mellan den planering, som sker genom planeringskommittéer, och övrig planeringsverksamhet. Enligt styrelsens uppfattning torde det därför icke vara motiverat att anslagsmässigt uppehålla någon skillnad mellan de olika grenarna av planeringsverksamheten.

Med anledning av att statskontoret avstyrkt de föreslagna ändringarna och tilläggen i bestämmelserna angående statligt stöd till jordbrukets rationalisering framhåller styrelsen slutligen, att förslagen ingalunda innebära något frångående av de tidigare fastställda riktlinjerna för understödsverk-

samheten utan endast smärre, av den praktiska erfarenheten motiverade jämkningar i syfte att ge nämnderna ökade möjligheter att på ett smidigt och resultatbringande sätt medverka vid genomförandet av den yttre rationaliseringen. Därtill kommer, att förslagen tillkommit efter samråd med representanter för fastighetsbildningssakkunniga och att någon anledning att avvakta de förslag, som sagda sakkunniga kan komma att framlägga, ej torde föreligga. Styrelsen anser ej heller, att man har anledning räkna med att 1951 års utredning rörande frågan om behovet av åtgärder för förstärkning av ofullständiga jordbruk med skog kan komma att framlägga förslag, som skulle kunna påverka lämpligheten av de ändringar i bidragsreglerna, som förordats av styrelsen.

Slutligen har *riksräkenskapsverket* den 29 januari 1953 avgivit förnyat utlåtande i ämnet. Utlåtandet utmynnar i att ämbetsverket finner sig fortfarande böra bestämt avstyrka icke blott förslagen att med rationaliseringsanslaget sammanföra avdikningsanslaget och anslaget till kostnader för planeringskommittéer utan även såväl den i fråga om rationaliseringsanslaget föreslagna omläggningen av ordningen för medelsanvisningen som det i fråga om statens avdikningsanslag föreslagna medgivandet att överskrida fastställda bidragsramar.

Till ytterligare utveckling av sin ståndpunkt och till bemötande av lantbruksstyrelsens invändningar anför *riksräkenskapsverket* bland annat följande.

Av vad *riksräkenskapsverket* tidigare anfört framgår att användningen av reservationsanslag icke behöver vara förenat med några olägenheter. Till närmare utveckling härav framhölls, att därest vid användningen av reservationsanslag medelsanvisningen anpassas så att reservationerna icke i större utsträckning kommer att utgöras av icke disponerade anslagsmedel, uppkomsten av reservationer blir en engångsföreteelse samt att det synes saknas anledning befara, att förekomsten av sådana reservationer, sedan de väl en gång uppkommit, skall i mera betydande grad medföra differenser mellan beräkningarna i riksstaten och det kassamässiga utfallet av dessa beräkningar. Att i fråga om anslaget till bidrag till jordbrukets rationalisering en sådan anpassning av medelsanvisningen är möjlig, framgår även av vad lantbruksstyrelsen själv i det remitterade utlåtandet anfört om att man, under förutsättning att det icke blir några stora och tvära höjningar eller sänkningar i bidragsramen, kan räkna med att utbetalningar och bidragsram under ett visst budgetår i stort sett kommer att korrespondera.

Gentemot *riksräkenskapsverkets* och statskontorets uttalanden om utrensning av sådana företag, vilka tillerkänts bidrag från rationaliseringsanslaget men av en eller annan anledning beräknas ej komma att lyfta dessa, har lantbruksstyrelsen invänt att detta är omöjligt. Enligt *riksräkenskapsverket* har styrelsen därvid tydligen utgått från att redan förekomsten i och för sig av en reservation är förenad med olägenheter. I anledning härav understryker *riksräkenskapsverket*, att den omständigheten, att det — på grund av de långa tidsfrister som måste medges för utförande av de med bidrag från rationaliseringsanslaget avsedda företagen — blir nödvändigt att fortfarande år från år å anslaget balansera en avsevärd behållning av disponerade men icke utbetalade medel, icke medför några olägenheter ur budgetsynpunkt, när man kan anpassa anslagsanvisningen å riksstaten och dispositionen av anvisade medel på sätt som nyss angivits. Lantbruksstyrelsens uttalande, att

olägenheterna av att permanent ha en anslagsreservation av den storleksordning varom här är fråga måste anses avsevärt överstiga de olägenheter, som enligt vad riksräkenskapsverket framhållit skulle vara förknippade med den av styrelsen föreslagna omläggningen, är alltså icke hållbart.

Riksräkenskapsverket framhåller vidare, att lantbruksstyrelsen även synes ha underskattat de påtalade olägenheterna med den anordning, som föreslagits av styrelsen. Härom anför riksräkenskapsverket bland annat följande.

Lantbruksstyrelsen har framhållit, att anordningen icke torde försvåra en överblick av den reella budgetutvecklingen på något längre sikt samt att motsvarande anordning beträffande statens avdikningsanslag fungerat tillfredsställande och ej visat sig medföra några svårigheter i nu berörda hänseende. Riksräkenskapsverket vill i anledning härav erinra om att i fråga om avdikningsanslaget under de sistförflutna tio budgetåren i regel förekommit avsevärda differenser mellan bidragsram och anslag samt ofta ännu större differenser mellan bidragsram och utbetalningar. Avdikningsanslaget utgör alltså snarare ett exempel på att det — även i de fall där man ansett sig icke behöva räkna med en sådan utveckling — lätt blir så, att riksstaten icke kommer att ge en riktig bild av utgiftsläget, när utgiftsregleringen icke längre i enlighet med vad i allmänhet tillämpas sker på det sättet, att respektive riksstatsanslag, samtidigt som det anger omfattningen av den av riksdagen medgivna medelsdispositionen, innefattar anvisning av medel för alla utbetalningar, som föranledes av denna medelsdisposition. Ett införande av den anslagstyp, som avdikningsanslaget representerar, för ytterligare anslag av betydelse kan därför medföra en allvarlig försämring av möjligheterna att överblicka och kontrollera den reella budgetutvecklingen. Det måste enbart med hänsyn härtill anses angeläget, att anordningen med särskilda vid sidan av riksstaten lämnade utgiftsbemyndiganden, vilka täckes med anslag å driftbudgeten först i den mån utnyttjandet av bemyndigandena föranleder utbetalningar, tillämpas endast i de fall, där alldeles särskilda skäl talar härför.

Förslaget att man vid tillämpning av den anordning, som kommer till användning beträffande statens avdikningsanslag, skall genom medgivande att överskrida den för varje budgetår fastställda bidragsramen med belopp motsvarande under året indragna bidrag, som beviljats under tidigare år, skapa möjlighet att hålla bidragsgivningen effektivt vid den av statsmakterna avsedda omfattningen, synes enligt riksräkenskapsverkets mening innefatta en något verklighetsfrämmande konstruktion. I den mån beviljade bidrag kommer att indragas, torde nämligen detta i regel ske långt efter det att bidragen beviljats, och i stort sett samma effekt synes därför kunna uppnås genom att hänsyn toges till indragna bidrag nästa gång framställning göres om fastställande av bidragsram. Vid ett sådant förfarande torde man icke heller behöva bevilja anstånd för äldre företag i icke önskvärd utsträckning. Mest anmärkningsvärt är emellertid, att genom det föreslagna medgivandet att överskrida fastställda bidragsramar skapas ett slags reservationer av disponibla medel, som icke kommer fram i budgetredovisningen.

Slutligen framhåller riksräkenskapsverket beträffande den ifrågasatta sammanslagningen av anslaget till kostnader för planeringskommittéer med rationaliseringsanslaget, att det är just därför att förstnämnda anslag avser helt statlig verksamhet och på grund härav också anvisats i form av ett anslag för lantbruksnämnderna som riksräkenskapsverket funnit anslaget icke böra sammanföras med rationaliseringsanslaget, vilket har karaktären av bidragsanslag.

III. Övriga framställningar.

A. Höjning av dagarvodet till verkställande ledamot av planeringskommitté.

Gällande bestämmelser. Såsom förut angivits gäller för närvarande, bland annat, att sådan verkställande ledamot av planeringskommitté, som icke tillhör lantbruksnämnd, skall äga uppbära — förutom ersättning för mistade avlöningsförmåner i anledning av planeringsuppdrag — dagarvode med åtta kronor för sammanträdesdag eller för arbetsdag, som han därutöver ägnar åt uppdraget. Lantbruksnämnd äger dock, efter överenskommelse i varje särskilt fall, bestämma ersättningen till verkställande ledamot, som varken är tjänsteman i lantbruksnämnd eller i hushållningssällskap, skogs- och vårdstyrelse eller lantmateriorganisationen.

Yrkande. I sin förut nämnda skrivelse den 6 december 1952 hemställer *lantbruksstyrelsen*, att ifrågavarande dagarvode skall, räknat från och med den 1 juli 1952 utgå med tio i stället för åtta kronor. Styrelsen erinrar därvid om att dagarvode till kommittéledamot, som avses i 4 § 1) kommittékungörelsen den 28 juni 1946, från och med nämnda tidpunkt höjts från åtta till tio kronor. Då dagarvodet enligt kommittékungörelsen torde ha legat till grund för bestämmandet av arvodet till ledamot av planeringskommitté, bör enligt styrelsen sistnämnda arvode höjas i motsvarande mån från berörda tidpunkt.

B. Ytterligare bidrag till syneförrättning rörande reglering av Övre och Nedre Olandsån i Stockholms och Uppsala län.

Tidigare beslut. Enligt riksdagens beslut (prop. nr 199/1930) anvisades år 1930 ett belopp av 60 000 kronor ur statens avdikningsanslag såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för syneförrättning enligt vattenlagen för utredning rörande reglering av Övre och Nedre Olandsån i Stockholms och Uppsala län. För slutförande av syneförrättningen samt för erforderlig geoteknisk utredning anvisades år 1940 (prop. nr 18) ett ytterligare bidrag från avdikningsanslaget av högst 23 000 kronor. Sammanlagt har alltså för ändamålet anvisats 83 000 kronor. I de för statsbidragets utgående meddelade bestämmelserna föreskrevs, bland annat, att gottgörelse till vederbörande förrättningsman skulle utgå enligt bestämmelserna i gällande lantbruksingenjörstaxa.

Yrkande. Såsom förut nämnts hemställer *lantbruksstyrelsen* i skrivelse den 15 april 1952, att till kostnaderna för ifrågavarande syneförrättning skall anvisas ett ytterligare bidrag av 45 940 kronor från statens avdikningsanslag.

Motiv. Av lantbruksstyrelsens skrivelse framgår, att uppdraget att handlägga förrättningen år 1933 anförtroddes åt lantbruksingenjören N. Risberg i Stockholm. Denne avled emellertid den 24 april 1950. Vid sin död hade han under omkring 17 år bedrivit undersökningsarbeten rörande företaget. Av en vid lantbruksstyrelsens framställning fogad redogörelse framgår vidare, att kostnaderna för förrättningen intill den 1 juli 1950 uppgått till icke mindre än 128 942 kronor 98 öre. Anledningen till att kostnaderna stigit till så högt belopp torde enligt lantbruksstyrelsen vara, att förrättningens slutliga omfattning blivit väsentligt större än vad från början förutsågs. Sålunda beräknades år 1930, att förrättningen skulle komma att omfatta 7 000 hektar mark och att vattenavloppens sammanlagda längd skulle uppgå till 90 å 100 kilometer. Nu föreliggande undersökningsmaterial omfattar omkring 11 500 hektar mark samt en avloppslängd överstigande 200 kilometer. Av redogörelsen framgår därjämte, att av de sammanlagda utgifterna ett belopp av 76 232 kronor 77 öre hänför sig till gottgörelse åt Risberg samt 2 943 kronor 7 öre till ersättning för av denne gjorda utlägg. Av sistnämnda båda belopp har i enlighet med övergångsbestämmelserna till 1945 års lantbruksingenjörstaxa 58 618 kronor 4 öre beräknats utgöra arvode, inklusive nyssnämnda utlägg, för arbete utfört före den 1 juli 1945 och återstoden, 20 557 kronor 80 öre, arvode för arbete utfört efter nämnda datum. Sistnämnda belopp skall tillföras statsverket å inkomsttiteln Inkomster vid lantbruksnämnderna. Av beloppet å 58 618 kronor 4 öre har emellertid tidigare till Risberg eller hans rättsinnehavare utbetalats sammanlagt 33 232 kronor 86 öre. Av gottgörelsen till Risberg skulle alltså återstå att utbetala (58 618:04—33 232:86=) 25 385 kronor 18 öre. Lantbruksstyrelsen anför, att styrelsen trots att förrättningen ännu icke slutförts funnit sig föränlåten att begära ytterligare bidragsmedel till ifrågavarande ändamål med hänsyn till att Risbergs rättsinnehavare äger rätt uppbära sistnämnda belopp och de tidigare till förfogande ställda medlen, 83 000 kronor, nu helt tagits i anspråk. Efter Risbergs frånfälle har icke förordnats någon ny förrättningsman, beroende på att uppgiften kräver att en erfaren lantbruksingenjör odelat får ägna sig däråt och någon lämplig sådan hittills icke kunnat frigöras. Som förhållandena vid Olandsån är besvärande, har lantbruksstyrelsen emellertid för avsikt att snarast låta arbetet med förrättningen fullföljas. Enligt styrelsens mening synes det vanskligt att beräkna det belopp som, utöver de hittillsvarande kostnaderna, erfordras för att slutföra förrättningen. Mätningarna torde, fränsett eventuellt erforderliga kompletteringar, vara slutförda. I huvudsak torde återstå justering av kostnadsberäkningarna, eventuellt erforderlig omarbetning av markvärderingen samt kostnadsfördelning och slutlig handläggning av förrättningen. Styrelsen beräknar emellertid, att den totala undersökningskostnaden kommer att understiga 150 000 kronor. Med hänsyn till osäkerheten i denna bedömning anser styrelsen lämpligast att nu endast beakta hittills uppkomna kostnader för förrättningen och, sedan förrättningen slutförts, inkomma med förnyad framställning om ytterligare bidrag. I enlighet härmed skulle alltså till tæ-

kande av hittills uppkomna kostnader erfordras, att ett ytterligare bidrag från statens avdikningsanslag av (128 942: 98 — 83 000: —) i runt tal 45 940 kronor får tagas i anspråk. Av detta belopp skulle 25 385 kronor 18 öre utbetalas till Risbergs rättsinnehavare och 20 557 kronor 80 öre tillföras statsverket. Lantbruksstyrelsen framhåller slutligen att någon säkerhet för det begärda ytterligare statsbidraget icke synes behöva ställas av intressenterna. Till följd av beslut av 1932 års riksdag (prop. nr 226) behöver nämligen dessa icke vidkännas några som helst kostnader för förrättningens genomförande. Risken för att denna avbrytes genom intressenternas förvaltande har därmed enligt lantbrukstyrelsens mening helt försvunnit.

Yttranden. I remissutlåtande den 1 december 1952 framhåller *statskontoret*, att det är anmärkningsvärt, att förrättningen fått fortgå även sedan det belopp, som stått till förfogande för ändamålet, till fullo disponerats. Enligt ämbetsverkets mening hade ökad medelstildelning bort äskas i vederbörlig ordning, så snart det visat sig, att det anvisade beloppet var otillräckligt. Innan framställning förelägges riksdagen om anvisande av ytterligare medel från statens avdikningsanslag, bör närmare besked lämnas om det utredningsarbete, som alltjämt återstår, ävensom utredning förebringas angående statsverkets samtliga kostnader för förrättningen, såväl de hittillsvarande som de återstående. Särskilt bör anledningen till att kostnaderna så avsevärt överstigit de beräknade klarläggas. Framhållas må, att ännu år 1940 (jfr prop. nr 18/1940) beräknades, att kostnaderna för förrättningen skulle hålla sig inom en kostnadsram av omkring 90 000 kronor.

Med anledning av vad statskontoret sålunda anfört har lantbruksstyrelsen den 9 februari 1953 avgivit utlåtande i ärendet. Vid utlåtandet var fogat yttrande av lantbruksingenjören i Stockholms län.

Lantbruksstyrelsen upplyser i sitt utlåtande, att arbetet med att slutföra ifrågavarande förrättning efter Risbergs död år 1950 vilat i avvaktan på att den nuvarande lantbruksingenjören i Stockholms län, E. Öjefors, skulle kunna i erforderlig omfattning frigöras från andra uppgifter. Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 30 maj 1952 medgivit, att lantbruksingenjören i Västerbottens läns södra distrikt, G. Thorén, tills vidare finge vara placerad i Stockholm för att jämte Öjefors fullgöra de arbetsuppgifter, som ankommer på lantbruksingenjören vid lantbruksingenjörsavdelningen hos lantbruksnämnden i Stockholms län, har emellertid Öjefors erhållit möjlighet att ägna sig åt förrättningen. Öjefors har numera påbörjat arbetet men har i avvaktan på att ytterligare medel ställes till förfogande icke ansett sig böra i större utsträckning anlita utanför lantbruksingenjörsorganisationen stående personer, såsom eventuellt erforderliga mätningshantlangare och de numera för båtnadsuppskattningen biträdande godemännen. Styrelsen har under hand även inhämtat, att förrättningen kan väntas bli slutförd tidigast under år 1954.

Den huvudsakliga anledningen till att kostnaderna väsentligen kommit att överstiga de beräknade är enligt styrelsen att utredningen, för att erhålla

en allsidig bedömning av torrlägningsförhållandena inom området, måst göras mera omfattande än vad som från början kunnat förutses. Sålunda har den å plankartorna intagna arealen ökats med 64 procent och den undersökta avloppslängden med omkring 100 procent. Vidare framhålles, att den av styrelsen uppskattade totala utredningskostnaden, 150 000 kronor, överstiger den år 1940 beräknade, 90 000 kronor, med 67 procent. Enbart den under utredningens gång ökade omfattningen av såväl areal som avloppslängd torde sålunda svara mot den angivna ökningen av utredningskostnaden.

Beträffande de totala kostnaderna för förrättningen uttalar styrelsen, att det är svårt att på förhand framlägga någon överslagsberäkning av dessa utan den detaljerade översyn av undersökningsmaterialet, som erfordras för att fullfölja förrättningen. Styrelsen vidhåller emellertid sin förut gjorda uppskattning, innebärande att den totala undersökningskostnaden torde komma att understiga 150 000 kronor. Såsom styrelsen anfört i sin framställning, är dock denna bedömning osäker. I övrigt hänvisar styrelsen beträffande skälen till svårigheterna att närmare angiva totalkostnaderna till vad lantbruksingenjören anfört i sitt yttrande.

Slutligen understryker styrelsen betydelsen av att frågan om ytterligare medel till bestridande av förrättningskostnaderna snarast prövas.

Lantbruksingenjören i Stockholms län anför i förut nämnda yttrande i huvudsak följande.

Risberg upprättade ett i vissa delar fullständigt förslag till utvidgning och fördjupning av Olandsån jämte dess tillopp. Han medhann emellertid icke att taga slutlig ställning till de olika frågor, som uppkom under utredningens gång eller att avgiva föreskrivet utlåtande vid syneförrättningen.

Under den tid, som förflutit sedan fältundersökningarna utfördes, har markägarna utfört relativt omfattande grävningsarbeten såväl i huvudån som i dess tillopp. Innan Risbergs omförmälda förslag kan läggas till grund för utlåtande i ärendet, synes det därför nödvändigt undersöka omfattningen och verkningarna av dessa arbeten. Med hänsyn till den betydande prisstegring, som inträffat efter det kostnadsberäkningen utfördes, måste därjämte ny beräkning av kostnaderna för företaget verkställas. Den ökade användning, som betongrören under senare år fått vid förbättring av mindre vattenavlopp, synes därvid även böra beaktas. I samband med uppgörandet av ny kostnadsberäkning bör därför undersökas, huruvida ej rörläggning av dylika avlopp bör ske i större omfattning än som planerats. I anslutning härtill måste utredning företagas angående den genom rörläggningen uppkommande brukningsbåtnadens storlek. Vidare må framhållas att den till grund för båtnadsuppskattningen utförda markvärderingen gjordes under åren 1936—1937. Under de 15 år, som förflutit sedan dess, har marken i vissa fall fått annan användning än när värderingen gjordes. Detta förhållande jämte den höjning jordvärdena undergått under senare år torde nödvändiggöra en översyn i stort av den verkställda båtnadsuppskattningen. Då såväl den nuvarande förrättningsmannen som de numera biträdande godemännen tidigare icke deltagit i utredningsarbetet, är det uppenbart, att även i övrigt en i vissa delar relativt ingående genomgång av förslaget erfordras, innan synemännen kan taga slutlig ställning till förekommande frågor.

Vidkommande de ytterligare kostnader, som förrättningen kan komma att medföra, synes det ej möjligt att för närvarande förebriaga utredning här- om, enär dessa kostnader till övervägande del blir beroende av omfattningen utav de under senare år vidtagna förändringarna beträffande fastighets- gränser, markanvändning, avloppens sektioner o. dyl.

Att förrättningskostnaderna kommit att så avsevärt överstiga det belopp av omkring 90 000 kronor, vartill de beräknades år 1940, har sin grund i flera omständigheter. Vid sagda tidpunkt förelåg ännu icke de uppgifter om företagets omfattning, vilka legat till grund för den upprättade, preliminära arvodesräkningen. En beräkning av förrättningskostnadernas storlek på grundval av vissa approximativa uppgifter beträffande arealen och de ingå- ende avloppens längd måste därjämte i och för sig med nödvändighet bli mycket ungefärlig. Därtill kommer, att företaget visat sig vara av betydligt större omfattning än som kunde antagas vid ifrågavarande beräkning. Den höjning av arbetspriserna, som inträdde efter år 1940, synes även ha med- verkat till kostnadsstegringen. Sålunda beräknades sagda år kostnaden för den geotekniska undersökningen till 18 000 kronor, medan den verkliga kostnaden uppgått till 31 000 kronor. Detta innebär en ökning med 13 000 kronor eller omkring 75 procent.

C. Beviljande av garantilån till delägare i Tämnares sänkningsföretag år 1946 i Västmanlands och Uppsala län.

Tidigare beslut m. m. Genom beslut den 22 december 1950 beviljade lant- bruksstyrelsen dels bidrag från statens avdikningsanslag, dels lån från sta- tens avdikningslånefond till Tämnares sänkningsföretag år 1946 (vattenav- ledningsföretaget samt dikningsföretagen 1—77) i Västmanlands och Upp- sala län med 1 075 030 respektive 974 060 kronor. Av dessa belopp belöpte 773 540 respektive 679 610 kronor på vattenavledningsföretaget. Detta om- fattar dels sänkning av sjön Tämnares genom uppgrävning av Tämnares jämte uppförande av en regleringsdamm, dels uppgrävning av ett utav sjöns tillopp, benämnt Harboån. Arbetena med Tämnares och regleringsdammen är slutförda; däremot pågår arbetena med Harboån. Kostnaderna för vatten- avledningsföretaget beräknades vid statsunderstödet beviljande till 1 547 094 kronor, varav för Tämnares 1 160 594 kronor. Den verkliga kostnaden har för de på företaget redan utförda arbetena uppgått till 2 593 730 kronor. Kostnaderna för företaget beräknas på grund härav komma att uppgå till 2 980 230 kronor.

Yrkande. Med anledning av en ansökning från styrelsen för ifrågavarande sänkningsföretag om ytterligare statsbidrag till kostnaderna för företagets utförande hemställer *lantbruksstyrelsen* i skrivelse den 6 februari 1953, att lantbruksnämnderna i Västmanlands och Uppsala län må medgivas att be- vilja lånegaranti jämlikt bestämmelserna i rationaliseringskungörelsen den 11 juni 1948 (nr 342) till delägare i Tämnares sänkningsföretag och där- vid göra eftergift från kravet på säkerhet vid lån ej överstigande 3 000 kro- nor ävensom vid lån å högre belopp, om det möter svårigheter för sökande att ställa erforderlig säkerhet och nämnden finner sannolikt, att han kom- mer att fullgöra honom åliggande betalningsskyldighet.

Motiv. Lantbruksstyrelsen framhåller inledningsvis, att den vid företagets utförande uppkomna kostnadsfördyringen föranletts dels av den under arbetena inträffade allmänna prisstegringen, dels av vissa oförutsedda arbetssvårigheter. Dessa svårigheter har berott på att berg förekommit i långt större utsträckning än som förutsetts vid förslaget upprättande samt på att en betydande mängd pinnmo varit till sådan grad svårarbetad, att den kunnat lös-göras endast genom sprängning. Till merkostnaden har även medverkat de speciella svårigheter, som varit en följd av att arbetena måst utföras under en högvattenperiod.

Styrelsen upplyser härefter, att den med hänsyn till företagets betydelse ur allmän synpunkt anser, att bidrag till merkostnaderna bör utgå efter samma grunder, som tillämpades vid det ursprungliga bidragets beviljande, eller med 50 procent av de verkliga kostnaderna. I anslutning härtill förklarar styrelsen sig ämna bevilja företaget ytterligare bidrag från avdikningsanslaget med 716 560 kronor. Beträffande möjligheterna till en höjning av de från avdikningslånefonden beviljade lånen till delägarna i företaget erinrar styrelsen om att enligt gällande bestämmelser sådana lån kan utgå med intill 70 procent av den utav lantbruksstyrelsen för varje särskild i företaget ingående fastighet godkända båtnaden. Denna har år 1948 av Österbygdens vattendomstol fastställts till ett sammanlagt värde av 1 130 258 kronor 87 öre. Enär kronan för lån ur avdikningslånefonden äger förmånsrätt jämlikt 17 kap. 6 § handelsbalken i den fastighet, vilken lånet påförts, har det av hänsyn till förutvarande in-teckningshavares säkerhet icke ansetts tillåtet att genom en — låt vara av övriga omständigheter befogad — höjning av den vid syneförrättning eller av vattendomstol fastställda båtnaden möjliggöra en förhöjning av lånebeloppen utöver nyssnämnda procenttal av den sålunda fastställda båtnaden. De av styrelsen beviljade lånen ur avdikningslånefonden kan därför höjas endast obetydligt eller med tillhoppa 15 490 kronor.

Det understöd, som på nu angivna grunder utgått eller kan utgå till företaget ur avdikningsanslaget och avdikningslånefonden, uppgår således till 2 185 200 kronor. Av delägarna skall följaktligen därutöver tillskjutas 795 030 kronor. Enligt vad lantbruksstyrelsen uppger, har också redan åtgärder vidtagits för att av delägarna nu utkräva ett belopp om sammanlagt 500 000 kronor. De enskilda delägarna i företaget är emellertid i ett stort antal fall icke i stånd att uppbringa på dem belöpande andel i kostnaderna utan att råka i ekonomiska svårigheter. Förhållandena inom det stora jordbruksområdet runt Tämnaren har under de sista årtiondena varit ytterst prövande för jordbrukarna och inträffade översvämningar har i många fall undergrävt dessas ekonomi. Särskilda åtgärder är därför av nöden.

Enligt lantbruksstyrelsen bör den ytterligare hjälp, som sålunda är erforderlig, lämpligast utgå såsom statlig lånegaranti enligt rationaliseringskungörelsen. Härför gäller som villkor, att sökanden för lånet ställer säkerhet, som lantbruksnämnden finner tillfredsställande ur det allmännas synpunkt. Ett uppehållande av de krav på säkerhet, som i allmänhet gäller för bevil-

jande av lånegaranti, kan emellertid på grund av de stora påfrestningar, som många av de ifrågavarande jordbrukarna redan varit utsatta för genom översvämningar och skördeeskador, i nu förevarande fall lätt medföra, att hjälpen icke blir effektiv. Med hänsyn härtill anser styrelsen, att en viss eftergift i kraven på säkerhet torde vara erforderlig. Anspråken på säkerhet bör därför jämnställas med dem som gäller för stödlån till jordbrukare, vilka år 1952 tillfogats skördeeskador. De bör med andra ord icke vara så höga, att de otillbörligt försvårar långivning i sådana fall, där det med hänsyn till lånesökandens personliga egenskaper och förhållanden i övrigt finnes anledning antaga, att han kommer att fullgöra sin betalningsskyldighet.

D. Höjning av lånen till vissa arbetarsmåbrukslåntagare i Torps kommun, Västernorrlands län.

Gällande bestämmelser. Genom föreskrift i kungörelsen den 11 juni 1948 (nr 342) angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m. upphörde kungörelserna den 7 juni 1940 (nr 590) angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet och den 18 maj 1945 (nr 220) med vissa bestämmelser angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet att gälla från och med den 1 juli 1948, utom såvitt avsåge lån som beviljats före sistnämnda dag. Vidare förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 30 juni 1948, att arbetarsmåbrukslånefonden skulle överföras till riksbanken samt att handhavandet och utbetalandet av lån till låneförmedlare för utlämnande av arbetarsmåbrukslån, som beviljats före den 1 juli 1948, från och med sistnämnda dag skulle ankomma på riksbankens huvudkontor.

Yrkande. I skrivelser den 2 november 1948 och den 11 oktober 1949 hemställer *kommunalnämnden i Torps kommun*, Västernorrlands län, att kommunen skall erhålla ett lån å 26 875 kronor för att möjliggöra förhöjning av tio inom kommunen beviljade arbetarsmåbrukslån.

Motiv. Under april och maj 1948 upprättades ansökningshandlingar om höjda lån till innehavarna av tio arbetarsmåbruk, som uppförts under åren 1935—1945, för att möjliggöra färdigställandet av småbruken. I framställning den 27 maj 1948 föreslog kommunalnämnden, att kommunalfullmäktige skulle hos dåvarande egnahemsstyrelsen ansöka om sådana lån till, såvitt här är i fråga, ett belopp av tillhoppa 26 875 kronor. Beslut härom fattades den 14 juni 1948 och ansökningarna jämte övriga till ärendet hörande handlingar inlämnades till egnahemsnämnden i Västernorrlands län i slutet av sistnämnda månad. I skrivelse den 15 september samma år meddelade emellertid lantbruksnämnden i länet, att ansökningarna inkommit så sent, att de icke kunnat behandlas före den 1 juli 1948, då den för dylika lån gällande låneformen upphörde att gälla. Enligt kommunens uppfattning borde ärendet ha gått vidare till dåvarande egnahemsstyrelsen med tillstyrkan, alldestund handlingarna inkommit under tid, då den ifrågavarande författ-

ningen ännu var gällande. Om de bestämmelser, som gällde före den 1 juli 1948, fortfarande varit i kraft, hade lånet med säkerhet blivit beviljat. I hopp om att låneförhöjningarna skulle beviljas, hade kommunen låtit vederbörande läntagare utföra de arbeten, vartill förhöjningen begärts.

Yttranden. I remissutlåtande den 27 mars 1950 anför *riksräkenskapsverket*, att verket med hänsyn till i ärendet föreliggande omständigheter icke har något att erinra emot att framställningen upptages till prövning, ehuru ansökan om tillstånd att upptaga arbetarsmåbrukslån icke beviljats före den 1 juli 1948. Det synes emellertid med hänsyn till innebörden av det riksdagsbeslut, som legat till grund för i ämnet gällande övergångsbestämmelser, kunna ifrågasättas, om lånet kan beviljas utan att frågan härom underställes riksdagen.

Lantbruksstyrelsen, som förut avstyrkt ansökningen, förklarar sig i remissutlåtande den 25 januari 1952 med stöd av en utav lantbruksnämnden verkställd utredning nu beredd att — därest för ändamålet erforderligt statslånebelopp ställes till kommunens förfogande — till ett belopp av sammanlagt 17 875 kronor medgiva låneförhöjningar för sju av de ifrågavarande läntagarna. Dessa förhöjningar bör beviljas jämlikt bestämmelserna i kungörelsen den 18 maj 1945 (nr 220) med vissa bestämmelser angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet med däri gjorda ändringar enligt kungörelsen den 11 april 1947 (nr 127).

Sedermera har *kommunalnämnden* i en den 29 december 1952 dagtecknad framställning hemställt, att hos riksdagen måtte äskas ett anslag å 17 875 kronor för höjning av de sju lån, som avses i lantbruksstyrelsens sista utlåtande.

IV. Departementschefen.

Såsom framgår av den nu lämnade redogörelsen har lantbruksstyrelsen framlagt förslag om i flera avseenden genomgripande förändringar beträffande medelsanvisningen m. m. under de nuvarande anslagen till bidrag till jordbrukets rationalisering och kostnader för planeringskommittéer ävensom under statens avdikningsanslag. Förslaget innebär i huvudsak, att dessa anslag skall sammanslås till ett gemensamt anslag av förslagsanslags karaktär samt att i samband därmed för varje budgetår skall fastställas en hidragsram, angivande dels det högsta belopp, med vilket bidrag totalt må årligen beviljas från anslaget, dels ock särskilt maximibelopp för varje grupp av ändamål, som skall tillgodoses ur detsamma. Styrelsen har tillika hemställt om bemyndigande att överskrida såväl den totala bidragsramen som de särskilda maximibeloppen med vad som motsvarar summan av tidigare beviljade bidrag, som återkallats under budgetåret. Beträffande avdikningsanslaget har begärts dylikt bemyndigande redan för innevarande budgetår.

Styrelsens motivering för sitt förslag liksom även de invändningar där-
emot, som gjorts av statskontoret och framför allt av riksräkenskapsver-
ket, har jag utförligt redogjort för i det föregående. För egen del vill jag
framhålla, att jag delar styrelsens uppfattning, att vissa fördelar skulle
vinnas, om förslaget genomfördes. Vad riksräkenskapsverket haft att erinra
synes mig emellertid vara av sådan vikt, att jag efter närmare överväganden
anser mig icke kunna tillstyrka framställningen. Enligt min mening bör allt-
så ifrågavarande tre anslag jämväl i fortsättningen hållas åtskilda och
vara konstruerade efter samma grunder som för närvarande. Sålunda bör
bland annat något generellt medgivande icke lämnas att överskrida den för
varje budgetår fastställda bidragsramen med belopp, som svarar mot under
samma år indragna, tidigare beviljade bidrag. Som styrelsen framhållit är
det emellertid önskvärt, att hänsyn på något sätt får tagas till de outnyt-
jade bidragen, så att bidragsgivningen verkligen erhåller den omfattning,
som statsmakterna avsett. Detta syfte synes i huvudsak kunna nås på så
sätt, att styrelsen i samband med sina anslagsäskanden anmäler i vilken ut-
sträckning bidrag indragits under det gångna budgetåret samt att det så-
lunda återförda beloppet tages med i beräkningen vid fastställandet av bi-
dragsramen för det följande budgetåret. Jag torde få återkomma till denna
fråga, då den närmast blir aktuell.

Lantbruksstyrelsen har vidare hemställt om vissa författningsändringar,
samtliga gällande kungörelsen den 11 juni 1948 (nr 342) angående stat-
ligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.

Av ändringarna avser några att stimulera till omarronderingar för att
åstadkomma bättre indelning för rationellt jordbruk. I sådant syfte föreslås
till en början ett tillägg till 6 § i kungörelsen. Enligt detta författningsrum
i dess nuvarande lydelse skall styrelsens och lantbruksnämndernas verk-
samhet för den yttre rationaliseringen ha till uppgift att, där dylik rationa-
lisering erfordras för att skapa tillfredsställande försörjningsmöjligheter,
underlätta bildandet av bärkraftiga brukningsdelar genom sammanslagning
eller komplettering med jordbruksjord eller skogsmark ävensom att i övrigt
främja yttre rationalisering av icke bärkraftiga jordbruk. Tillägget skulle
innehålla, att lantbruksorganisationen — utöver vad nu är stadgat — skulle
verka för omarrondering, som erfordras för att ernå rationella bruknings-
förhållanden. Verksamheten skulle följaktligen vidgas till att jämväl avse
omarrondering av bärkraftiga jordbruk.

Med anledning av denna styrelsens hemställan vill jag framhålla, att man
enligt min mening alltjämt bör hålla fast vid de tidigare fastställda riktlin-
jerna för rationaliseringsverksamheten. Införandet av en bestämmelse med
den allmänna formulering, som styrelsen föreslagit, anser jag mig där-
för icke kunna förorda. Å andra sidan kan det otvivelaktigt förekomma fall,
då det är önskvärt, att vid omarronderingsåtgärder bärkraftiga jordbruk i
bidrags- och lånehänseende kan jämföras med icke bärkraftiga dylika.
Jag syftar härvid på exempelvis sådana situationer, då ett omarronderings-

projekt, som berör ett antal icke bärkraftiga jordbruk, för sitt genomförande gör det nödvändigt att även ett eller annat bärkraftigt jordbruk innefattas i projektet och fråga ej är om laga skifte eller ägoutbyte. Att rationaliseringsverksamheten på dylikt sätt i viss mån utvidgas till att avse främjande även av bärkraftiga jordbruk, är enligt min mening önskvärt. Något verkligt avsteg från nu gällande grundprinciper kan detta knappast sägas innebära, eftersom syftet i allt fall är att en rationaliseringsåtgärd skall komma till stånd för att tillgodose icke bärkraftiga jordbruk. Om riksdagen icke har något att erinra däremot, torde fördenskull i 6 § rationaliseringskungörelsen få införas ett tillägg, som gör en dylik utvidgning möjlig i fall då särskilda omständigheter föreligger. Ärenden rörande tillämpningen av denna bestämmelse torde tills vidare böra underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Däremot är jag icke beredd att nu tillstyrka det av styrelsen i anslutning till nämnda författningsändring framlagda förslaget om ändring av bestämmelserna rörande statsbidragens storlek och ökade möjligheter till lånegaranti. I avvaktan på resultatet av de pågående utredningarna rörande revision av fastighetsbildningslagstiftningen och behovet av åtgärder för förstärkning av ofullständiga jordbruk med skog torde nämligen de nuvarande bestämmelserna böra tills vidare gälla.

I fråga om de i övrigt föreslagna ändringarna i rationaliseringskungörelsen har lantbruksstyrelsen enligt min mening anfört bärande skäl. Jag biträder därför styrelsens hemställan i dessa delar. Med hänsyn till att svårigheter kan uppstå för den, som ämnar förvärva mark för rationaliseringsändamål, att ställa erforderlig säkerhet för lån till förvärvet, bör sålunda i 18 § införas en bestämmelse, som gör det möjligt för lantbruksnämnderna att utan säkerhet eller mot kreditmässigt icke fullt tillfredsställande sådan bevilja garanti för interimistiskt lån till sökande. En bestämmelse av i huvudsak motsvarande innehåll finns redan i jordbruksegnahemskungörelsen. Lånet bör avse tiden intill dess sökanden efter sammanläggning av tillskottsjorden med den av honom förut ägda fastigheten kan lämna godtagbar in-teckningssäkerhet.

Vidare torde 27 § böra ändras på så sätt, att den däri angivna allmänna gränsen för eftergivande av krav på säkerhet för avskrivningslån höjes från 1 000 till 3 000 kronor. Såsom lantbruksstyrelsen anfört är en höjning motiverad redan på grund av den förändring i penningvärdet, som inträffat sedan den nuvarande gränsen fastställdes år 1948. Härtill kommer, att en avsevärd förenkling av låneverksamheten skulle vinnas. Då erfarenheten visat, att sådant missbruk av avskrivningslån, som föranlett uppsägning, hittills förekommit i mycket liten utsträckning, torde man icke behöva räkna med att höjningen kommer att medföra någon väsentligt ökad risk vid långivningen.

Slutligen bör de i 32 § upptagna bestämmelserna angående skyldighet att erlägga dröjsmålsränta vid återbetalning av avskrivningslån jämkas i visst avseende. I nämnda författningsrum stadgas, att dylik ränta skall utgå från

dagen för lånets utlämnande. Detta kan emellertid uppenbarligen vara en oskäligt hård påföljd för den betalningsskyldige, nämligen om den omständighet, som föranlett uppsägning av lånet, inträffat lång tid efter utbetalningen. Med hänsyn härtill bör såsom lantbruksstyrelsen anfört den jämkningen vidtagas, att det må ankomma på lantbruksnämnderna att vid beslut om uppsägning av avskrivningslån i varje särskilt fall pröva, om dröjsmålsränta skall utgå från dagen för lånets utlämnande.

Vid bifall till vad jag i det föregående förordat torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar av och tillägg till rationaliseringskungörelsen, vilka på grund härav blir erforderliga.

Jag övergår härefter till beräkningen av medelsbehovet under förevarande anslag för nästa budgetår. Vad då först angår rationaliseringsanslaget är detta för innevarande budgetår uppfört med 15 000 000 kronor. Vid bestämmandet av anslaget förutsattes emellertid, att en reservation å 2 000 000 kronor skulle föreligga vid budgetårets ingång. Sammanlagt har sålunda 17 000 000 kronor beräknats stå till förfogande för det löpande budgetåret. Härav har 2 500 000 kronor avsetts för bidrag till yttre och 14 500 000 kronor för bidrag till inre rationalisering. Enligt min mening bör anslagsramen ävensom fördelningen bibehållas oförändrade för nästa budgetår. I likhet med vad som nu gäller bör Kungl. Maj:t äga rätt att jämka fördelningen, om förhållandena föranleder därtill. Likaså torde även ur nästa års anslag av de medel, som beräknas för verksamheten för inre rationalisering, ett belopp av intill 10 000 kronor få disponeras till kostnaderna för sådana syneförrättningar, som omförmåles i 7 § lagen den 30 juni 1947 om uppsikt å jordbruk. Vid utgången av det löpande budgetåret synes en reservation å cirka 2 000 000 kronor komma att finnas å anslaget. Med hänsyn härtill torde detta för nästa budgetår böra uppföras med ett oförändrat belopp av (17 000 000 — 2 000 000 =) 15 000 000 kronor.

Anslaget till kostnader för planeringskommittéer bör enligt min mening upptagas med oförändrat belopp för nästa budgetår och alltså uppföras med 250 000 kronor. I detta sammanhang torde jag få erinra om vad jordbruksutskottet uttalade vid föregående års riksdag (utl. nr 1 s. 9), nämligen att den översiktliga planeringsverksamheten i fortsättningen skall bedrivas i huvudsak endast i den omfattning, som påkallas av mera aktuella rationaliseringsbehov. Med hänsyn härtill bör verksamheten för översiktlig planering huvudsakligen inriktas på specialutredning samt inventering och kartläggning av rådande förhållanden. Bidrag till sådana kostnader för översiktlig planering enligt byggnadslagen, vartill statsbidrag avses skola erhållas i annan ordning (jfr SFS nr 411/1948), bör givetvis icke utbetalas från förevarande anslag. Detta hindrar emellertid icke, att anslaget disponeras för undersökningar av allmän betydelse för viss bygd. Såsom exempel härpå kan nämnas ett aktuellt behov av dylika undersökningar i anledning av Klarälvens erosion.

Vad härefter angår avdikningsanslaget har lantbruksstyrelsen föreslagit

en höjning av bidragsramen från 3 000 000 till 4 000 000 kronor. Även jag anser, att det i och för sig skulle vara önskvärt, om en sådan höjning kunde genomföras. Därigenom skulle ansökningarna om bidrag kunna avgöras i en något raskare takt än vad hittills varit möjligt, vilket måste anses vara ett angeläget önskemål med hänsyn till att torrläggningsverksamheten är ett viktigt led i rationaliseringssträvandena. I nuvarande läge anser jag mig dock icke kunna förorda en sådan höjning. Enligt min mening bör bidragstilldelningen sålunda även under nästa budgetår bestämmas till ett belopp av högst 3 000 000 kronor. Då kostnaderna för utbetalande av bidrag under samma år torde kunna uppskattas till oförändrat 4 000 000 kronor, bör anslaget uppföras med sistnämnda belopp.

I likhet med vad som nu gäller torde Kungl. Maj:t böra äga att — inom ramen för den för varje budgetår medgivna bidragstilldelningen — av avdikningsanslaget disponera visst belopp för bidrag till undersökningar rörande äldre torrläggningföretag samt för åtgärder, ägnade att gagna torrläggningens verksamheten i dess helhet. För innevarande budgetår har beloppet fastställts till 20 000 kronor. Lantbruksstyrelsen har emellertid hemställt, att det för nästa budgetår skall höjas till 40 000 kronor. Häremot har jag icke något att erinra. Ur anslaget torde även, i likhet med vad nu gäller, böra få utgå erforderliga medel till kostnaderna för den pågående utredningen rörande torrläggning av vissa marker vid Hjälmaran och i Kvismaredalen.

Vid bifall till vad jag nu förordat beträffande avdikningsanslaget torde den summa, intill vilken lån under nästa budgetår må beviljas från avdikningslånefonden, böra bestämmas till högst 4 000 000 kronor. Vid en utlåning av denna storlek synes, såsom lantbruksstyrelsen anfört, något kapitaltillskott icke behöva tillföras fonden för sagda budgetår.

Till sist torde jag få behandla de särskilda framställningar, som anmälts i förevarande sammanhang.

Med hänsyn till att dagarvudet till kommittéledamot, som avses i 4 § 1) kommittékungörelsen den 28 juni 1946, numera höjts från åtta till tio kronor synes det skäligt, att arvudet till sådan verkställande ledamot av planeringskommitté, som icke tillhör lantbruksnämnd, höjes i motsvarande mån. Jag tillstyrker därför den av styrelsen gjorda framställningen i ämnet. Arvodeshöjningen torde emellertid icke böra träda i kraft förrän från och med nästa budgetår.

Beträffande framställningen om ytterligare statsbidrag till syneförrättning rörande reglering av Övre och Nedre Olandsån i Stockholms och Uppsala län framgår av utredningen i ärendet, att kostnaderna för ifrågakvarande förrättning beräknas komma att uppgå till avsevärt högre belopp än som från början förutsatts. De totala utredningskostnaderna, vilka år 1940 uppskattades till 90 000 kronor, väntas sålunda stiga till ej mindre än bortåt 150 000 kronor. Anledningarna härtill är flera. Främst synes kostnadsökningen bero på att förrättningen visat sig vara av betydligt större omfatt-

ning än man haft anledning antaga vid de ursprungliga beräkningarna. Vidare har den under förrättningens gång inträdda höjningen av arbetslönerna medverkat till kostnadsstegringen. Med hänsyn till dessa omständigheter och till vad i övrigt upplysts i ärendet vill jag — trots att de totala utredningskostnaderna ännu icke kan definitivt angivas — förorda, att ytterligare bidrag nu må utgå för ifrågavarande förrättning. Jag förutsätter emellertid därvid, att frågan om ytterligare medel för ändamålet kommer att upptagas utan dröjsmål, därest det visar sig att behov därav föreligger. Mot det av lantbruksstyrelsen nu föreslagna beloppet, 45 940 kronor, synes icke vara något att erinra. Beloppet bör bestridas ur avdikningsanslaget och inräknas i den summa, som enligt riksdagens medgivande må för varje år beviljas i statsbidrag från anslaget. Såsom styrelsen anfört torde någon säkerhet för bidraget icke vara erforderlig.

Liksom nyssnämnda syneförrättning har även det i Tämnarens sänkningsföretag år 1946 ingående vattenavledningsföretaget visat sig komma att draga betydligt högre kostnader än som förutsetts. Medan kostnaderna för detta vid beviljandet av statsunderstöd år 1950 beräknades till i runt tal 1 550 000 kronor, uppskattar lantbruksstyrelsen dem numera till nära 3 000 000 kronor. Även i detta fall är en av anledningarna till fördyringen att söka i den allmänna prisstegringen. I övrigt beror kostnadsökningen på oförutsedda arbetssvårigheter. Bland annat har sålunda berg förekommit i långt större utsträckning än som väntats, varjämte arbetena måst utföras under en högvattensperiod.

Av nyssnämnda belopp å 3 000 000 kronor har utgått eller kan beviljas sammanlagt omkring 2 200 000 kronor i bidrag eller lån från avdikningsanslaget, respektive avdikningslånefonden. Detta innebär, att delägarna i företaget har att själva tillskjuta icke mindre än cirka 800 000 kronor. Som bekant har förhållandena inom den trakt, varom här är fråga, under de senaste årtiondena varit ytterst prövande för jordbrukarna på grund av översvämningar och skördeeskador. Många av delägarna i företaget har därför redan en svag ekonomisk ställning. Såsom lantbruksstyrelsen framhållit torde det fördenskull för ett antal delägare icke vara möjligt att uppbringa medel till sina andelar av kostnaderna utan att råka i ekonomiska svårigheter. Under sådana omständigheter delar jag styrelsens uppfattning, att särskild hjälp är av nöden.

För sin del har lantbruksstyrelsen ansett, att denna hjälp bör få formen av statlig lånegaranti enligt rationaliseringskungörelsen. Detta finner även jag vara en lämplig utväg. Jag anser vidare liksom styrelsen, att en viss eftergift i de i sagda kungörelse föreskrivna kraven på säkerhet för beviljande av dylik garanti bör göras möjlig, om den ifrågasatta hjälpen skall bli tillräckligt effektiv. I enlighet med vad styrelsen föreslagit torde sålunda icke böra ställas högre krav än som gäller för stödlån åt jordbrukare, vilka år 1952 tillfogats skördeeskador. Detta innebär, att vederbörande lantbruksnämnd bör få rätt att eftergiva det i rationaliseringskungörelsen stadgade

kravet på säkerhet i sådan mån, att långivningen icke otillbörligt försvåras i fall, då det med hänsyn till lånesökandens personliga egenskaper och förhållanden i övrigt finns anledning antaga, att han kommer att fullgöra sin betalningsskyldighet. Jag vill emellertid framhålla, att sådan eftergift enligt min mening bör förekomma endast då trängande behov därav föreligger, ävensom att i regel in-teckningssäkerhet bör avfordras lånesökanden, även om denna icke kan anses ha något större aktuellt värde. Vidare vill jag understryka, att det förordade bemyndigandet bör bedömas med hänsyn till de särskilda förhållandena beträffande ifrågavarande företag. Någon prejudicerande betydelse bör därför icke tilläggas mitt ställningstagande på denna punkt.

Till de stödåtgärder, jag nu förordat beträffande delägarna i förevarande sänkningsföretag, torde riksdagens medgivande böra inhämtas.

Vad slutligen angår framställningen från kommunalnämnden i Torps kommun ansluter jag mig till vad lantbruksstyrelsen anfört i sitt den 25 januari 1952 avgivna yttrande i ärendet. Jag hemställer alltså, att medel skall ställas till förfogande för förhöjning av lånen till de sju låntagare, som omförmäles i nämnda yttrande. Härför erfordras tillhoppa 17 875 kronor. Det synes lämpligast, att beloppet får utgå från arbetarsmåbrukslånefonden. Denna är visserligen numera under avveckling, men enligt vad jag inhämtat inestår alltjämt betydande belopp å densamma. Därest riksdagen icke har något att erinra däremot, torde sålunda för ändamålet få disponeras ett belopp av nyssnämnda storlek från sagda fond. Såsom lantbruksstyrelsen föreslagit torde vid beviljandet av låneförhöjningarna böra tillämpas bestämmelserna i kungörelsen den 18 maj 1945 (nr 220) med vissa bestämmelser angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet med däri sedermera gjorda ändringar.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- 1) å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisa
  - a) till *Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer* ett förslagsanslag av 250 000 kronor;
  - b) till *Bidrag till jordbrukets rationalisering* ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor;
  - c) till *Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag* ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor;
- 2) medgiva, att under budgetåret 1953/54 må beviljas
  - a) statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhoppa högst 3 000 000 kronor;
  - b) lån från statens avdikningslånefond å tillhoppa högst 4 000 000 kronor;
- 3) medgiva, att delägare i Tämnaarens sänkningsföretag år 1946 må beviljas lånegaranti jämlikt bestämmelserna i kun-

görelsen den 11 juni 1948 (nr 342) angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m. samt att därvid viss eftergift må göras från föreskrivet krav på säkerhet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall och förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

G. Lüzell.